

Romijnas banvas?

Rudolfo Niefhs

EMISIJAS BANKAS.

Leelakâ dalâ no walstim naudas sistema pamatojas us selta wehrtibu. Schini naudas sistemâ paredseti schahdi maksaschanas lihdsekli: 1/selta nauda, 2/sud-raba nauda, 3/banknotes, kuras islaide^{sch} emisijas bankas, 4/tscheki un banku pahrwedumi. Ir diwas papira naudas nosihmju kategorijas: 1/papira nauda un 2/banku-jeb kreditbiletēs /banknotes/. Abas schâs naudas sihmjunktategorijas ispilda naudas funkzijas. Bet starpiba starp winâm tomehr ir loti leela. Papira nauda juridiski pilnigi eenem metala naudas weetu. Juridiski naw nekahdas starpibas starp metala un papira naudas nosihmem. Tur, kur ir papira nauda, kur ta eewesta apgrosibâ, wina ispilda ari wisas metala naudas funkzijas ne tikai faktiski, bet ari juridiski, jo papira un metala nauda - abas ir likumigs maksaschanas lihdseklis. Swariga papira naudas ihpaschiba pastahw eeksch tam, ka ta ir neapmainamam. Izlaischot papira naudu walsts neusnemas us sewim peenahkumu un atbildibu apmainit papira naudu pret metala naudu pehz nominalâs wehrtibas. Schim momentam ir swariga nosihme. Bes schaubam, papira naudu daudsreis war apmainit pret metala naudu ari tad, ja schahda apmainischana preeksch walsts naw obligatoriska. Peemehram, Kreewijâ preeksch naudas reformas /1895-1897g./ kreditbiletēs wareja apmainit pret metala naudu, bet apmainischanu newareja prasit pehz nominalâs wehrtibas. Par 100 rbl. kreditbileteti maksaja, peemehram, 66 rbl. seltâ. Ja runâ par to, ka papira nauda atschkiras no zitas naudas zaur to, ka ta ir neapmainama, tad ar to ir jasaprot, ka walsts, islaisdama papira naudu, neusnemas us sewim atbildibu apmainit scho naudu pehz nominalâs wehrtibas.

Schis apstahklis ir loti swarigs, jo formeli, kà jau teikts, starp metala un papira naudu naw nekahdas starpibas.

Ja ari papira nauda juridiski ir pilnteesiga, tad ekonomiski ta ir nepilnteesiga ar metala naudu. Ekonomiskà sinà papira nauda ir sliktaka, jo papira naudas islaischana apgrosibà ir par zehloni daudsàm newehlamàm sekam ekonomiskà dsihwê.

Atteezibà us banknotem ir jasaka taisni otradi. Banknotes ir papira naudas nosihmes, kuras ispilda naudas funkzijas. Starp papira naudu un banknotem ir eewehrojama starpiba. Pirms kara ne wisi likumi atsina banknotes par likumigu maksaschanas lihdsekli, t.i. ziwilpersonas ne katru reisi bija peespeestas nemt pretim banknotes. Peemehram, Anglijas bankas biletēs tikai no 1833 gada kluwa par likumigu maksaschanas lihdsekli. Banknotes kà likumigs maksaschanas lihdsekli apgrosas ari Kreewijà un Sweedrijà. Tomehr wesela rinda walstis wehl nebija aisinuschas banknotes par likumigu maksaschanas lihdsekli.

Kà jau aisrahdits, banknotes juridiski pilnigi neispilda naudas funkzijas, bet faktiski, ekonomiskà sinà tàs pilnigi eenem naudas weetu un teek atsihtas kà likumigs maksaschanas lihdsekli. Walstis, kur pastahw banknotes, un, ja ^{to} islaischana ir pareisi organiseta, schis biletēs ekonomiskà sinà ir gluschi tahdas pat kà skanoacha nauda. Banknotu wehrtiba usturas weenadà lihmeni ar metala naudas pirkschanas spehjam, kas teek sasneegts zaur to, ka tàs katrà laikà war apmainit pret skanoschu naudu pehz tahdas wehrtibas, kahda ir sihmata us paschàm biletēm, zaur ko scho bileschu pirkschanas spehjas atteezibà us metala naudu ir stabilas. Ja ari schi stabilitate mainitos, tad zaur brihwu apmainu drihs atkal eestahtos wajadsigais lihdsswars. Pirms kara daudsàs walstis banknotu pirkschanas spehjas bija pat augstakas neka metala naudas, t.i. winu wehrtiba bija leelaka par nominalo, jo winas tika usskatitas par praktiskakàm un parozigakàm.

Banknotu wehrtibas krischana ir sekoschi garanteta. Bankas biletēs ir sawa weida kredita dokuments, jo wīnas islaisch attezigas krediteestahdes jeb emisijas bankas, kuras no waldibas ir us to speziali pilnwarotas. Banknotem janes naudas nosihmju nosaukums, wīnam katrā sinā jabuht drukatām un apsihmetām us apalām sumam. Lai bankas bileschu apmainischana pret metala naudu notiktu bes pahrtraukuma, ir wajadsigs lai apmainischana notiktu pehz sinameem noteikumeem, jo, ja banka islaistu biletēs bes aprobeschojuma, ne-eewehrodama nekahdus noteikumus, tad drihs ween wina nebuhtu wairs spehjiga wisas biletēs apmainit, jo peetruhktu preeksch tam skanoschas naudas /selta/.

Bankas bileschu islaischanu sauz par emisijas operaziju. Emisijas operazijai jabuht tahdā weidā organizetai lai bankai buhtu eespehjams katrā laikā usturet banknotu swabadu apmainu. Tiklihds banku biletēs kluhtu neapmainamas-tās pahrwerstos par papira naudu. Lai tas nenotiktu, weenkahrschakais lihdseklis buhtu tas, ja banka islaistu tikai tikdauds bileschu, zik tām pretim stahwetu selta. Uz schahda prinzipa organizetai emisijas operazijai nebuhtu nekahdas praktiskas nosihmes, isnemot to, ka smagakās metala naudas weetu eenemtu praktiskakās papira nosihmes. Emisijas operazijam jaapmeerina wehl zitas swarigas wajadsibas. Lai apgrōsītu wehrtibas tirdsneezi bā ir wajadsigs sinams daudsums naudas nosihmju. Daudsreis samehrā ihsā laikā schahda wajadsiba mainas eewehrojamos apmehros, ko skaidri war redset eeskatotees emisijas banku pahrskatos. Preeksch tam, lai bankai buhtu eespehjams apmeerinat naudas nosihmju wajadsibas, wīnai jadod eespehja islaist biletēs ari pilnīgi nese dsot tās ar seltu, jo peedsihwojumi rahda, ka normalos apstahklos nenoteek tahda parahdiba, ka islaistās banku biletēs usreis tiktu stahditas preekschā apmainischana; tamdehl ari praktiski naw nekahdas wajadsibas, lai itin wisas biletēs buhtu segtas ar seltu. Tikai eeksch tam pastahw pareisa emisijas operaziju organizazija.

Emisijas banku operazijas nepastahw weenigi banknotu islaischanâ, bet winas nodarbojâs ari ar aisdeuwumu un noguldijumu operazijam, bes kurâm emisijas operazija ween nemas naw domajama. Ka jau minets banknotes ir sawa weida kredita dokuments un kâ tahdâm tâm ir leela nosihme ekonomiskâ dsihwê. Bankas, kas nodarbojas ar aisdeuwu /diskonta/ operazijam, ja tâm naw swabadas metala naudas, war isdot personam, kas diskontê pee winâm wekselus, sawas banknotes, kuras katrâm laikâ un katra persona war apmainit pret metala naudu, jo banka to apnemas isdarit. Pehz wekselu termina notezeschanas banknotes atkal atgreeschas tanî pat eestahdê /bankâ/, no kureenes tâs islaistas, t.i. winasê itkâ paschas sewi nodsehsh. Weksela termina tezeschanas laikâ banknotes jau ir gahjuschas zaur daudsâm rokam un lihds ar to ir pawairojuschas agrosibas lihdseklus. Pateizotees tahdai kredita funkzijai ir eespehjams paplaschinat un likt dsihwak darbotees ne tikai pretschu agrosibai, bet ari wehrtibu raschoschanai, jo personas, kuras pret wekseli sanehmuschas banknotes, ar winu palihdsibu war radit jaunas realas wehrtibas, kuras, buhdamas banknotu ekwiwalenti, ustur sinamu lihdsswaru starp pretschu daudsumu no weenas puses un naudu, kaut ari tikai banknotês, no otras puses. No sazitâ redsams, ka banknotes ir spehzigis eerozis ruhpnenezibas un tirdsneezibas paplaschinaschanai, kamdehl ari banknotes pastahw wisâs tagadejâs ruhpnenezibas un kulturas walstis.

Bes minetâ, banknotem ekonimiskâ dsihwê wehl ir ta nosihme, ka winas ekonomisê tos metala naudas krahjumus, us kuru pamata tâs teek islaistas. Bes banknotem schee dahrgmetala naudas krahjumi buhtu jalaisch teeschi agrosibâ, zaur ko metala nauda no beeschas leetoschanas saudetu sinamu dalu no sawa swara, kas eet neraschigâ sudumâ us wiseem laikeem. Islaischot banknotes schis saudejums atkriht um metala nauda war tikt isleetota tahdeem agrosijumeem, kur ta kâ tahda nepeezeeschami wajadsiga, sewischki starptautiskos maksajumos.

Banknotu emisijas politika resp. winu nodroschinaschana ar seltu pamatojas us divām teorijām: us naudas teoriju /currency principle/ un banku teorijas /banking principle/.

Us schām teorijām un daschadu winu sawstarpejas kombinazijas pamata ir dibinata banknotu emisija un winu nodroschinaschanas sistemas daschadās walstīs. Scho sistemu daschadiba atkarajas no leelakas waj masakas emisijas banku brihwibas, t.i. waj banknotes ir atlauts emitet wairakām bankam, jeb tikai nedaudsām, jeb, beidsot, emisijas teesibas ir konzentretas weenā eestahdē us monopoleem pamateem. Pilnigas brihwibas banknotu islaschanā nepeelaisch neween tagadejais likums, jo, pretejā gadījumā, priwatām krediteestahdem buhtu rokā deesgan nahwigs eerozis. Breesmas waretu draudet wispirms no tam, ka sinams daudzums banknotu bes schaubam daritu leelu eespaidu us paschu naudas sistemas stahwokli, atsewischkā walstī, un naudas sistemas reguleschana ir weens no pirmajeem un swarigakeem katras walsts peenahkumeem. Emitejot par daudz banknotes newar ari zeret us brihwās sazensibas labwehligem resultateem, kā to war peelaist atteezibā us zitām kredita operazijām, kur brihwa sazensibā weenmehr war nodroschinat lehtu kreditu.

Apskatisim pasaules galwenās emisijas bankas, winu iszelschanos un organizaziju.

A n g l i j a s b a n k a .

/Bank of England/.

Leelakā pasaules emisijas banka ir Anglijas banka /Bank of England/. Wina ir dibinata pehz skota Wiljama Pattersona plana 1694 gadā. Jau no seneem laikeem bankas biletēm /banknotes/ Anglijā peeschkirta leela loma. Anglijas naudas apgrosibas wehsture ir zeeschi saistita ar banknotu wehsturi un winu tagadejo apgrosibu. War teikt anglijas banknotu wehsture ir - Anglijas bankas wehsture. Bet ari jau agrak, eekams tika dibinata Anglijas banka, t.i. pirms XVII. gadu simtena beigām, Anglijā jau tika leetotas papira naudas nosihmes. Tās bija kwihtes,

ko isdewa selta kalejs pret seltu, kuru wineem nodewa glabaschanâ Londonas City tirgotaji. Sewischka nosihme schâm kwihtem bija pehz tam, kad Karlis II. peesawina- jâs sew wisus kapitalus, kuri bija nodoti glabaschanâ Tauerâ. Schis ruhktais peedsihwojums pahrleezinaja Lon- donas tirgotajus, ka droschak ir nodot seltu selta kale- jeem glabaschanâ pret kwihtem. Schahs kwihtes gahja no rokas rokâ un tahdâ weidâ ispildija apgrosibas lihdsek- lus weetu.

Tâ pat kâ leelakâ dala schahda weida eestahdes, Anglijas banka iszehlâs us waldibas kredita operaziju pamata. Pehz Karla II. Anglijas waldibas ekschsemes kre- dits bija stipri zeetis. Noslehgt aisnehmumu ahrsemâs ais politiskeem eeme-sleem ari nebija eespehjams. Atse- wischkas privat-personas un grupas eesneedsa waldibai daschadus kredita projektus. Schahdu projektu mehrkis bija isdabuht no waldibas daschadas tirdsneeziskas pri- wilegijas, pret ko schis sabeedribas solija aisdot waldi- bai naudu. Kâ galwenâ priwilegija tika prasita, lai waldi- bas kreditoru korporazijai tiktu dota atlauja nodarbo- teesa ar banku operazijam un lai schim noluhkam waretu islaist banku biletas. Waldiba, atrasdams spaidigos nau- das apstahklos, eegahja us weenu no schahdeem preeksch- likumeem un 1694 gadâ tika apstiprinats likums par Angli- jas bankas korporaziju. Schi korporazija aisdewa waldibai 1.200.000. mahrz. sterlinu un eeguwa par to, bes 8% par aisdoto kapitala, wehl teesibas islaist banknotes.

Lihds 1826. gadam schi banka bija weenigâ akziju ban- ka /joint stock bank/ Anglijâ un lihds 1834. gadam weeni- gâ Londonâ.

Pirmee schahdu priwilegiju termini bija ihsi. Pehz termina isbeigschanâs, banka peesolija waldibai jaunu ais- nehmumu, us ko waldiba bes schaubam eegahja un lihds ar to atjaunoja eepreekschejâs priwilegijas. Kâ kompensaziju pret jauno aisdewumu banka eeguwa wehl daschas preeksch- rozibas un tahdâ kahrtâ nostiprinaja sawu stahwokli, no- robeschodama sewi no konkurenzes, t. i. lai netiktu atlauta jauna eestahde, kura tâ pat waretu isdarit banku operazi-

jas un islaist banknotes. Pehz dascheem gadeem tika isdots likums, ar kuru bija isleegts bankam, isnemot Anglijas banku nodarbotes ar banknotu islaischanu 65 angļu juhdses ap Londonu. 1833. gadā banknotes tika atsihtas par likumigu maksaschanas lihdsekli. Schis likums pastahw wehl lihdš schim laikam. 1844. gadā tika isdots likums, kas pasihstams sem nosaukuma "Roberta Pila /Peel/ akts." Us schi akta pamata dibinajās Anglijas bankas organisazija, kas ar neewehrojameem pahrgrosijumeem wehl tagad pastahw. Ar scho aktu galigi tika organiseta emisijas leeta un tika nostiprinats Anglijas bankas stahwoklis.

Bes Anglijas bankas ar 1844. g. likumu banknotu islaischana tika atlauta ari zitām bankam; schahdu banku skaits sneedsās lihdš 207. Bes tam wehl 72 akziju bankam bija atlauts islaist banku biletas. Pehz 1844. gada likuma Anglijas bankai bija teesiba islaist banknotes lihdš 14 milj. £, kuras wareja segt ar walsts obligazijam, bet pahrejā suma bija janodroschina ar seltu. Pehz schi pascha likuma, gadijumā, ja kahda no zitām bankam, kurai bija teesibas islaist banknotes, isbeidsa sawu darbibu, jeb atsazijās no sawām teesibam, - Anglijas bankas kontingets paleelinajās par 2/3 no tās bankas kontingenta, kuras emisijas darbiba tika isbeigta jeb saschaurinata. Schahdā zelā Anglijas bankas kontingents lihdš 1912. gadam bija paleelinajees lihdš 18,75 milj. £, eepreekschejo 14 miljonu weetā. Pehz 1912. gada sinam, bes Anglijas bankas pastahweja wehl 18 bankas, kurām bija emisijas teesibas. Scho banku kontingenta sumas, t. i. banknotu suma, kuru tās wareja islaist bes segschanas ar metalu, bija 6,95 milj. £, lai gan faktiski apgrosibā bija dauds masak bileschu.

1844. gada likuma galwenee pamati bija sekoschee. Bankas pahrwaldes preekschgalā stahw presidents /Governor/ un wina weetneeks-wizepresidents /Deputy Governor/. Governor teek eewehlets us diweem gadeem. Pehz diwu gadu notezeschanas wina weetā nahk Deputy Governor, kura weetā sawukahrt teek eewehlets weens no wezakeem direk-

rektoreem, kursch par Governor wehl naw bijis.

Direktoru kolegija /board of directors/ sastahw no 24 personam, tikai no Londonas leeltirgotajeem /bet ne juristeem, kã tas ir zitãs walstis/, kuri teek eewehleti wispahrejã sapulzẽ no bankas akzionareem. Katru gadu istahjas trihs direktori /no jaunakajeem/. Tee akzionari, kuri kahdreis eenehmuschi Governor posteni, paleek ari turpmak bankas deenestã sewischkã komitejã /committee of treasury/, kura ir Governor'a padoma dewejs.

General-sapulze teek notureta katru gadu martã un septembrĩ. Akzijas par 500£ un wairak dod 1 balsi, tã ka katram akzionaram peeder ne wairak ka weena balss.

Anglijas banka sadalas diwos departamentos jeb nodalãs - bankas departaments /"Banking-Department"/ un emisijas departaments /"Issue-Department"/. Schee diwi departamenti darbojas pilnigi neatkarigi weens no otra un ir padoti tikai wispahrejai Anglijas bankas pahrwaldei.

" Banking-Department " islaisch daschadas wehrtibas banknotes. " Issue-Department " apmaina banknotes pret seltu, pehrk seltu un peenem to pahrkalschanai naudã. Biletēs, kas naw segtas ar tihru metalu, skaitas kã nodroschinatas ar walsts paradu Anglijas bankai. Sakarã ar scho teek ari noteikts nesegto banknotu kontingents.

Emisijas departaments nodod bankas departamentam wa banknotes pehz noteiktã kontingenta, un bankas departaments islaisch tã apgrosibã pehz wajadsibas. Bankas departamentã weenmehr atrodas sinams banknotu krahjums, kuru tas kakrã momentã war laist apgrosibã. Bes tam turpat atrodas selta krahjums naudã un lehjumos.

Nesegtãs biletēs, kuras emisijas departaments nodod bankas departamentam un selts lehjumos un naudã, Anglijas bankas bilanzẽ figurẽ kã " reserwe " /Rest/. Selta fonds sadalas diwã dalãs: 1/selta reserwe - preeksch apgrosibã islaisto banknotu nodroschinaschanas, 2/banku reserwe, kura seds Anglijas waldibas, zitu banku un priwat wajadsibu resursus. Schis fonds ir leelakã reserwe wisã Anglijã; fonda "banku reserwe" ir metela fonds pastahwoschai An-

glijas kredita sistemai. Us banku reserwes dibinajas Anglijas bankas, angļu koliniju un Anglijas valsts maksšanas spehjas.

Anglijas bankai peeder leeli kapitali. Scheem kapitaleem ir leela nosihme naudas tirgū, kas banku dara neatkarigu no nogulditeem priwateem noguldijumeem. Anglijas banka eedsihwotaju starpā bauda leelu ustizibu. Anglijas bankai ir ustizeta walsts paradu pahrsinaschana, ar noteikumu, ka winai to newar atnemt ahtrak, eekams wisi walsts paradi nebuhs dsehsti /1870.g.likums/, kas lihdsinas gandrihs muhschigai priwilegijai.

Ar 1844.g.likumu ir nostiprinats winas monopola stahwoklis. Neskatotees us to, ka ir nodibinajuschees dashadi konkurenti leelo depositbanku weidā, schai bankai jau ilgu laiku peeder waldoschā loma Anglijas naudas tirgū. Kā jau eepreeksch redsejam kritiskos brihschos angļu waldiba greeschas pee bankas. Saskanā ar likumu bankai obligatoriski ir jatur dauds selta islaisto banknotu segschanai. Bankas selta fonds schinī gadā sasneeds pee 126,6 milj.£; apgrosibā islaisto banknotu ir apmehram 145 milj. Nemot wehrā wehl sewischki leelo akzionaru un reserwes kapitalu /kopā apmehram 18 milj.£/, redsams kahdu waldoschu stahwokli un ustizibu bauda wina. Angļu tautā pastahw pat paruna: "Sofe as the Bank" i.i.the Bank of England. Pateizotees schim waldoscham stahwoklim un ustizibas, Anglijas bankai ir loti dauds nogulditaju, par kureem ta prozentes nemaksā.

Anglijas banka pahrsin wisas walsts naudas operazijas. Wina ir walsts kase, kur eepluhst wisi nodokli un muitas, kā ari teek isdariti wisi walsts maksajumi. Bes walsts naudas operaziju pahrwaldischanas, Anglijas banka ispilda ari walsts paradu pahrsinaschanas organa funkcijas. Bes tam wina pahrsin ari walsts finansielo un konsolidaro aisnehmumu noslehgschanu un winu realiseschanu, apmaiņa walsts aisnehmumu kuponus u.t.t., par ko no walsts sanem sinamu atlihdsibu, kuras leelums noteikts sakarā ar

aisnehmumu procentu. Banka aisdod walstij sawus swabados resursus, ja walsts isdewumi to prasa.

Tekoschu rehkinu /drawing account/ banka us wehleschanos atklahj katrai personai waj firmai, kura pee tās greeschas zaur eeteikschanas rakstu. Kas grib atklaht drawing account, jaeemaksā bankā wismas 300 £.

Kā redsams Anglijas banka stahw loti tuwu waldibai, schis apstahklis radija to, ka jau agrak winas banknotes itkā pahrwehrtas par papira naudu. Schahds stahwoklis /bank - restriction/ bija no 1797-1821.g.un ir isskaidrojams ar karu, kas toreis tika wests.

Tā kā Anglijas banka preeksch kara bija wisas pasaules naudas tirga zentris, intresanti apskatit winas nedelas pahrskatu, kursch katru zeturdēnu plkst. 2 pehz pusdeenas teek iskahrts pee bankas mahjas un pehz daschām minutem jau pahrskatā minetee skaitli teek pa telegrafu isplatiti.

Nemsim bankas nedelas pahrskatu no 28.septembra 1921.g. Pahrskats teek sastahdits par katru bankas departamentu atsewischki, preteji kontinenta paeascham, t.i. pasiws teek usrahdits kreisajā pusē un aktiws labajā pusē.

Emisijas Departaments /Issue-Department/

/Mahrz. sterl./

Pasiwâ.

Naudas sihmes apgrosibâ...145.044.950

145.044.950

Aktiwa.

Waldibas parads..... 11.015.100

Ziti wehrtspapiri..... 7.434.900

Selts naudâ un lehjumos...126.594.950

145.044.950

Bankas Departaments /Banking-Department/

/Mahrz.sterl./

Pasiwâ.

Akzionaru kapitals.....	14.553.000
Reserwes kap.un pelna...	3.529.568
Walsts eest.noguldijumi.	12.231.323
Ziti noguldijumi.....	105.420.935
Wekseli.....	11.730

135.746.556

Aktiwâ.

Walsts wehrtspapiri.....	33.360.329
Ziti " "	80.494.440
Naudas sihmes.....	20.072.370
Selta un sudraba nauda..	1.819.417

135.746.556

Emisijas departamenta pahrskata labajā pusē eewesti tee posteni, us kuru pamata Anglijas bankai ir teesibas emitet banknotes.

1/ Waldibas parads /Government debt/ sastahda to sumu, kuru waldiba tagad bankai ir paradâ, t.i. waldibai is- sneegtee ais dewumi.

2/ Ziti wehrtspapiri /Other securites/ sastahdas no Anglijas walsts wehrtspapireem.

Kâ no pahrskata redsams "Government debt" un Other securites" kopsuma ir 18.450.000 £. Tikai lihds schai sumai Anglijas bankai ir atlauts islaist nesegtas bank- notes.

3/ Selts naudâ un lehjumos /Gold coin and bullion/. Banku departamenta p a s i w â ir sekoschi posteni.

1/ Akzionaru kapitals /Proprietors Capital/. Schis ir grahmatu parads, kursch naw sadalits weenlihd sigâs akzijâs.

2/ Reserwes kapitals un pelna / "Rest" / usrahda brutto pelnu. Ja schi suma ir leelaka par 3 milj.£, pah- rejais teek 5 aprili un 5 oktobri ismaksats akzionareem. Ihsi preeksch diwidenda ismaksas schi suma ir wisaugsta- ka. Diwidenda beidsamos gados ir ismaksats 9-10% puschadâ.

3/ Walsts eestahschu noguldijumi /Public Deposits/. Scheit eetilpst waldibas sumas, kuras bankai eenahk kâ walsts naudas operaziju pahrsinatajî, krahjkasu noguldijumi, un neismaksatâs prozentes par walsts aisnehmumeem.

4/ Ziti noguldijumi /Other Deposits/, sastahw no tirgotaju un priwat personu depositeem, kâ ari no banku un bankeeru depositeem, kuri dalu no sawa kases sastahwa tur Anglijas bankâ, kâ droschakâ eestahdê.

5/ Wekseli /Seven-days and other Bills/ -ir tahdi maksajumu dokumenti, kuri bankai eenahk pehz septinâm jeb desmit deenam. Schee dokumenti Anglijâ ir loti isplatiti apgrosibâ kâ naudas surogati, jo wini ir no Anglijas bankas akzepteti resp. skaitas par droscheem.

A k t i w â ir usrahditi sekoschi posteni:

1/ Walsts wehrtspapiri /Government Securities/.

2/ Ziti " " /Other Securities/. Scheit eetilpst bankai peederoschee pahrejee wehrtspapiri, galwenâ kahrtâ koloniju un banku akzijas, wekseli, lombardsihmes u.t.t.

3/ Naudas sihmes /Notes/. Kâ jau teikts naudas sihmes sanem bankas departaments no emisijas departamenta pret atteezigu selta daudsumu.

4/ Selta un sudraba nauda /Gold and Silber coin/ - ir bankas departamenta palihgu kase /Till money/.

Ar leelâ pasaules kara eesahksehanos Anglijas bankas selta krahjumi eewehrojami pamasinajâs, kas isskaidrojams zaur leelo wekselu diskontu, kas winai tika preekschâ stahdits. Tâ ka bankas emisijas teesibas ar Peel'a aktu bija eerobeschotas, banka 1. augustâ 1914.g. paaugatinaja wekselu diskontu no 4 us 8% un tuhlin 2. augustâ atkal lihds 10%. Neskatotees us to, winas reserwes, atteeziba us katras deenas peenahkumeem pastahwigi krita no 52 3/8% 22. julijâ 1914.g. lihds 14 1/4% 7. augustâ 1914.g. Lai no scha stahwokla tiktu laukâ, banka islaida sewischkas banknotes - currency note. Scho banknotu suma ahtri peeauga. 19. augustâ 1914.g. winu bija 16,6milj.£, bet

8. septembrī jau 60,8 milj. £. Pastahweja nodoms schās "currency notes" segt ar seltu. Nosahkuma schim noluhkam selts tika ari atlikts un 1915. gada martā metala krahjumi bija 74,1% no islaistām banknotem. Sahkot no ta laika atlikt seltu schim noluhkam wairs nebij eespehams. 1918. gada marta mehnesī "currency notes" bija islaistas par 230 milj. £, no kurām ar seltu bija segtas tikai 28,5 milj. £.

Banka isleetoja wisus lihdseklus, lai kara sahukumā pawairotu sawus selta krahjumus. Wina pahrnehma sawā rihzibā Egiptes walsts paradu pahrwaldes un Egiptes nazionalās bankas seltu par 8 mlj. £ ; tāpat wina pahrnehma Belgijas nazionalbankas seltu. Tā kā selta iswedumi tomehr aisween wehl auga, Anglijas banka eerihkoja selta peenemschanas weetas Deenwid-Afrikā, Kanadā un Australijā. Ar schahdeem lihdsekleembankas selta fonds pawairojās no 40 milj. £ /22 julijā 1914. g./ us 72 milj. £ /1914. g. nowemb/. Pehz tam selta fonds sahka pastahwigi krist un 1918. gada maijā bija wairs tikai 61 milj. £.

Neskatotees us to warv teikt, ka Roberta Peel'a radi-tā Anglijas bankas sistema pa kara laiku leelā mehrā sewi attaisnoja, lai gan 1918. g. London City and Midland Bank generalsapulzē sērs Eduards Holdens eeteiza nemt Wahzijas walsts bankas prinzipus par peemehru.

Anglijas bankas diskonta politika galwenā kahrtā ir wehrsta us to, lai sawu reserwi noturetu sinamā augstumā, jo, kā jau teikts, ta ir wisas walsts galwenā reserwe. Eewehrojamakais lihdseklis schinī sinā ir diskonta reguleschana. Diskonta procenta paaugstinaschana eerobescho diskonteschanu un peewelk seltu no ahrsemem. Banka war peewilkt seltu ari ar selta eepirkschanas zenas paaugstinaschanu, paaugstinot minimumu, kursch ir noteikts us 77 sh 9 d par unzi /bankai ir jauspehrk wiss winai peedahwatais selts/. Preteji zitām zentraļām emisijas bankam, Anglijas bankas diskonta operazijas naw plaschas. Roberta Peel'a akta noteikumi prasa no bankas pastahwigu usrau-

dsibu par sawu reserwi, zaur ko plaschakas diskonta operazijas, kâ tas bija Wahzijâ un Kreewijâ, naw eespehjams iswest. Anglijas bankas organizazija ir issaukuse plaschas kritikas eeksch- un ahrsemês. Winas mechanisms ir stingri noteikts, zaur ko banka jau trihs reises ir bijuse kritiskâ stahwokli, kas tika nowehrsts tikai zaur to, ka waldiba ka jau redsejam us laiku atzehla Roberta Peel'a akta noteikumus.

Anglijas banka ispilda Saweenotâs Karalistes, Indijâs koloniju un daudsu saweenibu finansu operazijas.

Anglijas bankas dibinataja Roberta Peel'a akta pirmais mehrkis bija - nodroschinat Anglijas bankas banknotu apmainischanu. Banka bija peespeesta turet sawu banknotu apmainischanai leelu reserwi. Pats Peel's eesneegdams parlamentam sawu aktu, norahdija us scho galweno mehrki. Akts sawu mehrki tomehr nesasneedsa. Ir peerahdits, ka, ja waldiba daschreis pagaidam neapturetu aktu, - Anglijas bankai ne weenreis ween buhtu japahrtrauz sawi maksajumi. Pirmais gadijums, kad waldiba pagaidam atzehla aktu, bija 1847. gada krihse, kurai par zehloni bija nerascha, pahrmehriga kapitalu eeguldischana dselszelu buhwês, kâ ari stipri isplatitâ birschas spekulazija. Tagad 1844. g. aktam bija jaistur pirmais pahrbaudijums. Ar ais dewumu issneegschanas aprobeschojumu iszehlâs panika: Londonâ ween bankroteja 33 firmas; bankas reserwe nokrita us 1.547.000 £. Bankai buhtu jaaptur maksajumi, ja t.p. 25. oktobri waldiba neatlautu pahrkahpt banknotu kontingentu. Issue-Department's nodewa bankas departamentam banknotes par 400.000 £. Schis fakts banku nostahdija tahdâ stahwokli, ka aktu faktiski wairs newajadseja pahrkahpt: tiklihds ispaudâs wehsts, ka Anglijas banka war atkal issneegt ais dewumus - panika norima.

Nahkoschâ leelakâ krihse bija 1857. gadâ, kura bankai nahza pawisam negaidot. Bankas reserwe bija noslihdejuse us 1.462.000 £. Lai banka nepahrtrauktu sawus maksajumus waldiba atkal atlahwa paleelinat banknotu kontingentu.

Emisijas departaments nodewa banknotes par 2 milj. f. wairak neka pehz akta bija atlauts. Apgrōsibā no tām tika islaistas tikai 928.000 un jau otrā deenā panika nokrita. Lihdsigs gadījums notika arī 1866. gadā.

Pehz Peel'a akta banknotu apmainišanas nodroschinaschana bija scha akta blakus noluhks; galwenais mehrkis bija sekoschais. Peel's un wina peekriteji isgahja no Rikardo mahzibas par wehrtibas teoriju, kura gan wairak bija domata preeksch neapmainamas papira naudas, bet wehlas tika atteezinata us nauđu wispahrigi un lihds ar to arī us apmainamām banknotem. Pehz schis teorijas nauda usskatama kā preze un winas wehrtibu noteiz peprasijums un peesolijums, t. i. naudas daudzums noteiz pretschu zenas. Tahlak us scho teoriju tika pamatots sekoschais. Kur apgrōsibā ir tikai metala nauda, tur schās naudas daudzums pats no sewis nosaka pretschu zenas. Tiklihds semē ir wairak naudas, neka tās wajašsigs ekonomiskā dsihwē, - leelā naudas peedahwajuma dehl zelas pretschu zenas. Pretschu zenu zelschanās rada pretschu eewedumus no ahsemem resp. naudas isdewumus, lihds kamehr atkal rodas dabiskais lihdsšwars.

Zitāda situazija rodas tad, kad apgrōsibā ir tahda nauda /Currency/, kura sastahw no metala naudas un no banknotem / "Currency-Theorie" /. Schini gadījumā naudas daudzuma patstahwiga regulazija teek kaweta tad, kad emisijas bankas islaisch wairak banknotes, neka winu rihzibā atrodas atteeziga selta krahjuma. Tamdehl banku likumdošanas peenahkums ir aiskawet schahdu banku emisijas darbibu, mechaniski eerobeschojot winu emisijas teesibas; to war sasneegt noteizot banknotu daudzumu paraleli ar selta naudas daudzumu, resp. kontingēt neapsegto banknotu apgrōsibu. Pehz Wagnera isteizeeneem, Peel'a akts scho sawu mehrki naw sasneedsis, jo ir nowehrots, ka banknotu apgrōsiba pawairojas arī tad, kad metala naudas krahjumi ir masaki un otradi.

Kā redsejām Peel'a akta mehrkis bija regulet apgrōsoschās metala naudas daudzumu plus banknotes tahdā weidā, lai tas buhtu paralels eedomatai tihras metala naudas

apgrošibai. Schis mehrkis naw saprotams pats par sewi, kâ tahds, bet tikai kâ lihdsekli galwenâ mehrka sasneegschanai - lai zaur mineto automatisku "Currency" regulaziju nenotiktu banknotu pahrleezigi leela emisija, kura sawukahrt waretu buht par eeme, slu spekulazijai, pretschu pahrprodukzijai un selta aispluhschanai us ahrsemem.

Atteezibâ us mineto mehrki Roberta Peel'a domas bija sekoschas. Pahrleezigi leelas banknotu emisijas teesibas waretu tahdâ mehrâ pawairot apgrošibas lihdseklus, kâ tee pahrsneegtu pateeso wajadsibu, no kam zeltos pretschu zenas. Nedabiga pretschu sadahrdsinaschanas buhtu par zehloni winu ^{produkt}produkzijai ar wisâm tâs sekam. Ar aktu bija domats pretschu pahrprodukziju newis galigi nowehrst, bet gan jau eepreksch, ar banku emisijas teesibu eerobeschoschanu, radit lihdseklus krišses nowehrschanai /Pehz Wagnera/.

Peedsihwojumi tomehr rahdija, ka Anglijas banka zaur winas kontingenta eerobeschoschanu pa krišses laiku ne tikai wehl wairak radija paniku, bet ari pate itkâ pabalstija krišsi un spekulaziju. Akts pats pa sewi pee tam nebij wainojams, bet tomehr tas notika sakarâ ar aktu. Peel's un wina peekriteji, domadami, ka ar aktu wisas breešmas ir nowehrstas, tapehz paskaidroja, ka banka war n nodarbotees ar tahdâm pat operazijâm, kâ kura katra zita banka; isteikdami schahdas domas, wini pareisi nenowehrteja Anglijas bankas stahwokli. Anglijas banka ir usskatama kâ "banku banka". Bankas pagrabos glabajas, kâ jau teikts, ne tikai winas paschas reserwe, bet ari leelakâ dala no wisas Anglijas reserwes, zaur ko bankas rihzibâ atradas daušs leelaki kapitaji, neka winai paschai teeschi wajadsigs. Pamatodamâs us Peel'a pamata prinzipeem Anglijas banka tuhlin 1844.g. paseminaja sawu minimalo wekselu diskonta procentu no 4 us 2½% un 1852.gada aprilî pat us 2%, diskontedama tahdâ kahrtâ wekselus sem birschas diskonta. Schahdâ kahrtâ wina bes schaubam pabalstija spekulaziju, kura noweda pee jau minetâm 1847 un

1857.gada kriķsem. No ta laika, banka no scheem Peel'a prinziņpeem ir atteikuses un kã zentralbanka peegreesuses saweem teescheem uslewumeem.

Wahzijas walsts banka.

/Deutsche Reichsbank/.

Wahzijas bankas sadalas trijã grupã: 1/Walstsbanka, 2/ bankas, kurãm ir teesibas islaist banknotes, 3/pahre- jã bankas.

Wahzijas walsts banka ir pusofiziala eestahde, jo, lai gan winã leelu lomu spehlẽ akzionarais kapitals, wi- nas pahrwaldischana atrođas gandrihs wecnigi walsts ad- ministrazijas rokãs. Wahzijas walsts bankai ir sawa weh- sture.

Pehz wahzu-frantschu kara Wahzijã pastahweja 34 emi- sijas bankas. Wisãm winãm bija teesibas sem sinameem stingreem noteikumeem islaist banknotes, kuras wareja ap- grositees wisã walstĩ. Leelakãs Wahzijas walstis XIX.g.s. widũ mehginaja banknotu islaischanu kaut zik regulet, jo par bileschu nodroschinaschanu, winu islaischanas teesibu terminu u.t.t.preeksch katras bankas pastahweja sewisch- ki noteikumi, kuri weens no otra krasi atschkihrãs. Bes tam bankas bileschu nosihme saimneeziškã dsihwẽ bija da- schada. Bankas, islaisdamas biletes, ahreji israhdija, ka tãs domatas tirdsneeziņas un ruhpnneeziņas pabalstischa- nai. Tomehr tikai daschas no winam peeturejãs pee schi prinzipa, bet pateesibã islaida banknotes spekulatiwãs intresẽs, kurãm ar tirdsneeziņu un ruhpnneeziņu nebij ne- kahla sakara. 1873.gadã Wahzijã bija apgrosibã wairak ka 140 daschada weida banknotes. No ta saprotams, ka 1874g. likumprojektã pastahwoachãs emisijas bankas tika atsih- tas par bihstamãm un winu darbiba par regulejamu. Us schi projekta pamata 1.janwarĩ 1876.gadã tika isdots Wahzijas banku likums.

No ta laika banknotes wareja islaist tikai 100, 200, 500 un 1000 marku leelumã un katrai bankai, kas islaida biletes, tika uslikts par peenahkumu apmainit biletes pret

pilnu wehrtibu skanoschâ naudâ. Bes tam ari zitas scho emisijas banku operazijas tika sinamâ mehrâ eerobeschotas. Winas nedrihksteja akzeptet wekselus, kas preeksch kreditbankam bij eewehrojams eenehmumu awots;prezes un birschas wehrtspapierus pirkt un pahrdot us sawa waj zita rehkina, un ari usnemtees galwoschanu par schahdu pirkschanu un pahrdoschanu, zaur ko winâm tika atnemta eespehja nodarbootes ar spekulaziju.

Schâm bankam tika uslikts par peenahkumu tschetras reises mehnesi atklahti issludinat sawa aktiwa un pasiwa stahwokli, bes tam ari issludinat katru gadu pilnigu bilanzi lihds ar pelnas un saudejumu rehkinu.

Tani paschâ laikâ jau Berlinê pastahwoschâ Pruhsijas banka /Preussische Bank/ tika pahrwehrsta par walsts banku /Reichsbank/, kuru nolika sem waldibas usraudsibas un wadibas.

Wahzijas walsts bankas organizazija pamatojas us 1889.g.likuma, kursch pehz tam ir wairak reises papildinats. Pee Pruhsijas bankas pahrweidoschanas bija ari noteikts, par kahdu sumu bankas war emitet ar metalu nendroschinatas banknotes, t.i. par 385 milj. marku; walsts bankai no schis sumas atlahwa islaist nesehtas biletas par 250 milj. marku. Atlikums peekrita zitâm emisijas bankam. Pehz wajadsibas wareja islaist nesehtas banknotes ari par leelaku sumu, tikai par scho augstako sumu bij jamaksâ walstij 5% leels nodoklis. Tomehr schahda teesiba bij peeschkirta tikai walsts bankai un Saksijas bankai, Dresdenê. Preeksch zitâm emisijas bankam bij nolikts sinams skaits neapsegtu bileschu, kuru nedrihksteja pahrkahpt ne sem kahdeem noteikumeem; preteja gadijumâ draudeja sods masakais lihds 5000 markam. Schahdus eerobeschojumus likums paredseja ar sinamu nodomu. Banknotu islaischanai bija janoteek saskanâ ar eedsihwotaju wajadsibam pehz winâm. Minetais nodoklis tika usskatits kâ regulators schini sinâ. Walsts bankai un lihds arbo zitâm emisijas bankam tika ualikts par peenahkumu wiskas 1/3 no islaistâm biletem nodroschinat ar skanoschu Wahzijas jeb ahr-

semju naudu, walsts kases sihem, ar zitu Wahzijas banku notem. Atlikuschas banknotes nodroschinamas ar diskonteteem wekseleem, kureem jabuht parakstiteem wismas no diwam maksatspehjigam persanam un ar terminu lihds 3 mēnescheem. Walsts bankai jaapmaina sawas islaistās banknotes par katru sumu. Walsts bankai janem pretim par pilnu wehrtibu un wisos maksajumos ari zitu emisijas banku biletēs tiklab Berlinē, kā ari sawās nodalās, ja tās atrodas pilsehtās, kur eedsihwotaju skaits ir wairak par 80000, jeb ari tahdā gadījumā, ja walsts bankas nodala ir tanī paschā pilsehtā, kur atrodas banka, kas sawas banknotes islaiduse. Schis peenahkums ir sawstarpigs, jo ari priwatās emisijas bankas ir speestas wisos maksajumos nemt pretim walsts bankas biletēs.

Emisijas teesibas bankam ūr dotas us 10 gadeem; schis terminsch war tikt weenmehr pagarinats us tahdu paschu laiku, ja walsts wismas weenu gadu preeksch termina notezeschanas to neusteiz waj ari ja banka pate atsakas no sawam teesibam. Usteikts no walsts wehl naw neweenai bankai, bet pamatojotees us sawstarpejeem lihgumeem un us walsts bankas pahrswaru, kuru tā eeguwa ar 14 marta 1875.g. likumu, wisas priwat emisijas bankas, isnemot tschetras, ir atteikuschās no sawam teesibam un pahwehrtuschās par hipoteku waj kreditbankam. No nodokleem brihwais walsts bankas banknotu kontingents zaur mineteem apstahkleem ir eewehrojami paleelinajees, jo priwat banku teesibas pehz likuma tahdas gadījumos pahreet us walsts banku. Neskato-tees us to, walsts bankas bileschu kontingents tomehr newareja apmeerinat stipri peeauguschās wajadsibas. Ruhpneeziba un tirdsneeziba peeauga leelos apmehros, un 1899.g. nodoklu brihwais bileschu kontingents bija japaaugstina no 385 milj.us 541,6 milj.M; no schis sumas us walsts banku krita 450 milj.M. Schim paleelinajunam ir sekojuschi ari ziti. 1911.gadā walsts bankas kontingents bija 550 milj.M yn tschetru priwatbanku - 68,771 milj.M. Bes tam no 1.janwara 1911.g.walsts bankai ir atlauts atsewischkos gadījumos banknotu kontingentu paaugstinat lihds

750 milj.M. Ar leelajeeem walsts bankas apgrošījumeem, pri-
watu banku nosihme paleek aisween masaka. No 1.janwara
1910.g.walsts bankas banknotes ir likumigs maksaschanas
lihdseklis. Schim likumam ir sawa praktiskā nosihme.
Kluhdamsspar likumigu maksaschanas lihdsekli, banknotes
ilgak usturejās apgrošibā un ne-eepluhda walsts bankā
apmainischanai pret seltu, zaur ko walsts bankas selta
krahjumi palika neaiskahrti. Schis likums tomehr usskatams
kā "jau nodibinajuschās stahwokla likumiga sankzija".

Wahzijas waldiba 1874.g.eeweda apgrošibā walsts ka-
ses sihmes /Reichskassenscheine/, kuru kopsuma tika noteik-
ta us 120 milj.M. Walsts kases sihmes tika islaistas 5,
20 un 50 M leelumā. No 1906.g.walsts kases sihmes sahka
islaist ari 5 un 10 M leelumā. Lihds ar to ari walsts ban-
kai tika peeschkirtas teesibas islaist banknotes 20 un 50 M
leelumā. Schis walsts bankas aktiwās politikas solis bija
lai islaistās masās banknotes eenemtu apgrošibā selta wee-
tu. Schahda teesiba walsts bankai tika peeschkirta lai
apmeerinatu eedsihwotaju prasibas pehz sikhakām naudas
sihmem. Galwenā walsts kase sawas sihmes nehma pretim
maksajumos un apmainija katrā laikā pret skanoschu naudu.

1913.g.walsts kases sihmju islaidums tika paleeli-
nats wehl par 120 milj.M. Ar 1914.g.4.augusta likumu at-
teezibā us walsts kases sihmem un banknotem tika noteikts,
ka turpmak galwenā walsts kase neusnemas wairs par peenah-
kumu apmainit walsts kases sihmes, un lihds ar to schis
sihmes turpmak tika noteiktas kā likumigs maksaschanas
lihdseklis.

Bes tam no 1914.g.Wahzijā ir apgrošibā ari aisdewu
kasu sihmes / "Dahrlehnskassenscheine" /, kuras priwatā
apgrošibā naw peespeests pretim nemt.

Lai apmeerinatu priwatās tautsaimnezibas kredita
wajadsibas pamatojotees us 21.julija p 1870.g.aisdewu
kasu likuma, 4.augustā ^{1914.g.} tika isdots jauns likums par ais-
dewu kasem. Pehz schi likuma Berlinē un tanis pilsehtās,
kur atrodas walsts bankas galwenās nodalas, tika eerihko-
tas aisdewu kases. Scho aisdewu kasu mehrkis bija issnoegt

aisdewumus tirdsneezibas un ruhpnenezibas wajadsibam. Aisdewumus issneedsa pret daschadu droschibu eekihlaschanu, kâ: wehrtpapireem, prezem, walsts aisnehmumu obligazijam. Par issneegto aisdewumu sumu aisdewu kases dabuja teesibas islaist sewischkas papira naudas nosihmes sem nosaukuma - aisdewu kases sihmes /Dahrlehnskassenscheine/. Schis aisdewu kases sihmes tika nemtas pretim wisâs walsts kasês par pilnu wehrtibu. Aisdewu kases sihmju daudsums no sahkuma bija noteikts us 1.500 milj.M, bet wehlak tika wehl paleelinats.

Schis aisdewu kases bija domatas kâ walsts bankas lombardnodalas, jo walsts bankas lombardoperazijas ar statuteem bija stipri eerobeschotas.

Aisdewu kases israhdijs par derigam ne tikai ar tã, ka apmeerinaja kredita wajadsibas, -winas ari palihdseja walsts bankai iskluht no gruhtã stahwokla, pawairodamas apgrosibas lihdseklus aisdewu kasu sihmju weidã. 1918.g. aisdewu kasu sihmju bija islaists pawisam par 8 miljardeem M. Schi suma eepluhda walsts bankã. Dala no winas tika isleetota walsts bankas banknotu segschanai un apmehram 4,2 miljardi M, 1,2,5,20 un 50 M leelumã laida brihwã apgrosibã. Leelakã aisdewu kases sihmes par 1000 M un wairak palika walsts bankã. 23.dezembrĩ 1919.g. aisdewu kases sihmju bija islaists par 23871,0 milj.M, no kureem apgrosibã bija 13398,2 milj.M un 10472,8 milj.M atradas walsts bankã. Tã kâ aisdewu kases sihmes bija ka segschanas lihdseklis walsts bankas banknotem, walsts kase wareja islaist pret winãm trihs kahrtigu wairumu banknotes. Aisdewu kases sihmes kâ banknotu segschanas objekts usskatams par deesgan nedroschu.

Bes tam wehl daschãm kreditbanjam ir atlauts islaist papira naudas sihmes, peem.kolonialbankam, Wahzu-Asijas bankai un Ost-Aisdewu kasei, Posenã / "Dahrlehnskasse Ost" der Ostbank für Handel und Gewerbe/. Pehdejai tika atlauts islaistã sihmes preeksch eekaroteem Polijas un Kreewijas apgabaleem. Islaistãs kases sihmes ir atsihmetas ar 17 apr.1916.g. "Dahrlehnskasse Ost"

tika eerihkota ka Ostbankas nodala ar sehdekli Kaunā. Schis kases nodalas pehz wajadsibas wareja tikt eerih-
tas ari zitās weetās. Kā nodroschinajums islaistām bi-
letem bija Kreewijas walsts bankas kreditbileschu, Wah-
zijas banknotu un zitu droschu wehrtspapiru, noguldiju-
mu Wahzu bankās, pretschu un zitu wehrtibu eekihlascha-
na. Minetai kasei bija teesibas islaist aisdewu kases
sihmes par 50 kap., 1, 3, 5, 10, 25 un 100 rbl., koasumā pagai-
dam ne wairak kā par 100 milj.rbl. Minetām sihem bi-
ja noteikts peespeedu kurss.

Jau 1913.g. 93% no wisām islaistām banknotem krita
us walsts banku. Par kara laiku winas loma schini sinā
ir wehl eewehrojami paleelinajuses. Ar 4. augusta 1914.g.
likumu tika atzelts 5% nodoklis par neseptām banknotem.

Wahzijas walsts bankas pamata kapitāls ir 180 milj.M.,
kas sadalits 40.000 akzijās à 3000 M un 60.000 akzijās
à 1000 M. Waldiba bankā ar kapitalu nepeedalas, bet ir
nodroschinsjuse sew deesgam eewehrojamu dalu no pelnas
kā ari sinamu eespaidu us bankas pahrwaldibu,

Walsts bankas pahrwaldischana atrodas walsts kanz-
lera un winam padotās walsts bankas direkzijas /Reichs-
bank-Direktorium/ rokās. Direkzija sastahw no preekschseh-
detaja un no sinama skaita lozekleem /Ober-Finanzräten/.
Usraudsiba peeder bankas kuratorijai /Bankkuratorium/,
kura sastahw no tschetreem lozekleem ar walsts kanzleri
kā preekschsehdetaju. Akzionari katru gadu sanahk us ge-
neralsapulziā, bet wineem naw nekahda eespaida us banku
un winas darbwedibu. Akzionaru preekschstahwis ir zent-
ralā komiteja /Zentralausschuss/, kura sastahw no bankas
tirdsneezibas un ruhpnenezibas wadoschām personam. Zetralā
komiteja regulari katru mehnesi sanahk us sehdi; bes tam
wina teek sasaukta ari us ahrkahrteju sehdi tahdos gadi-
jumos, ja ir paredsets mainit diskontu. Ari zentralai
komitejai naw nekahda eespaida us bankas operazijam; wina
tikai usklausas un peenem no bankas direkzijas preekschā
zeltos slehdseenus. Zentralā komiteja iswehl us weenu ga-
du no sawa widus trihs deputatus un trihs winu weetneekus.

Wineem peeder kontroles teesibas par bankas pahrwaldi-
bu un wini peedalas wisâs bankas direkzijas sehds ar
padomdeweja balsi. Wineem ir teesiha bankas darba stun-
dâs pahrbaudit bankas kases stahwokli un grahmatas, bet
tikai direkzijas lozekla klahtbuhtnê.

Bankas tihrà pelna katru gadu teek sekoschi isda-
lita, Tâ kâ akzionari par ^{bancois} peenahkumeem personigi naw at-
bildigi - wini sanem $3\frac{1}{2}\%$ diwidenda. Pahrejâ pelna teek
sadalita sekoschi: $\frac{1}{4}$ - akzionareem un $\frac{3}{4}$ - sanem walsts
kase. Sahkot no 1910.g.no atlikuma, pehz $3\frac{1}{2}\%$ diwidenda
ismaksas, 10% teek peeskaititas reserwes fondam; pusi no
monetâm 10% maksâ akzionari, otro pusi walsts.

Darbibu atklahjot walsts bankai bija 200 nodalas.
Tagad winai tahdu ir pawisam 481.

Wahzijas walsts bankas usdewums saskanâ ar banku
likumu § 12 ir sekoschs: "regulet walsts un winas dalu n
naudas apgrosibu, atweeglinat maksajumu islihdsinajumus
un gahdat wajadsigos kapitalus preeksch daschadeem mak-
sajumeem, kas teek isdaritê skaidrâ naudâ". Scho usdewumu
banka ispilda zaur sawâm norehkinaschanâs weetam /Abrech-
nungsstellen/.

Walsts banka isdara pa leelakaij dalai tâs paschas
operazijas, kahdas weiz priwatâs emisijas bankas, kuru bank-
notes ir apgrosibâ wisâ walstî. Bes tam pehz banku liku-
ma § 22 un pehz bankas statutu § 11 walsts bankai ir us-
likts par peenahkumu isdarit walsts kases operazijas bes
maksas. Us schâ preekschraksta pamata walsts banka is-
pilda walsts zentralkases operazijas. Ewehrojami lee-
lus pakalpojums wina isdara ari walsts paradu pahrwal-
dei u.t.t.

31. julijâ 1914.g. Wahzijas walsts banka aptureja
selta maksajumus lai gan likumigu sankziju us to dabuja
tikai ar 4. augusta 1914.g. likumu.

Kara laikâ Wahzijâ pazehlâs plascha agitazija ar lo-
sungu: "Wisu seltu walsts bankai." Pate walsts banka,
priwatâs bankas un eestahdes, prese un skolas nodarbojas
ar scho selta wahkschanas politiku. Praktiskee soli schi-

nī politikā bija sekoschi: aptureja sihkas naudas un walsts kases sihmju apmainu pret seltu. Tagad Wahzijā wairs naw selta apgrosibā. Bes tam tika aisleegts priwati selta iswedumi us ahrsemem.

Karam sahkotees tika leelā wairumā ialaistsas naudas sihmes. Jau pirmās kara nedelās Wahzijā radās ap 2 miljardi jaunu maksaschanas lihdseklu.

Walsts bankas stahwoklis redsams pehz sekoscha pahrskata:

Naudas sihmjunapgrosibā bija:

1912.g. beigās	-	2675,6	milj.M.
1913 " "	-	2750,5	" "
1914 " "	-	5172,7	" "
1917 " "	-	11632,1	" "
1918 " "	-	22475,9	" "
1919 " "	-	32875,6	" "
1920 " "	-	65147,1	" "
1921 " septembrī	-	82178,9	" "

Selts atradās bankā:

31 julijs 1914.g.	-	1253,2	milj.M.
1 dezembrī 1914.g.	-	2092,8	" "
1 janwarī 1916 "	-	2447,7	" "
30 aprilī 1917 "	-	2532,5	" "
15 dezembrī 1919 "	-	1089,6	" "
23 septemb. 1920 "	-	1091,5	" "
23 " 1921 "	-	1023,7	" "

Ar Wahzijas 1875.g.banku likumu ir paredseta t.s. " neteeschā /indirekte/ banknotu kontingeschana." Pehz schi likuma katra Wahzijas emisijas banka, islaischot nesegtas banknotes wairak par likumā noteikto normu, maksā walsts kasei katru gadu 5% no scho banknotu sumas. Kā jau teikts nodoklu brihwais nesegto banknotu kontingents no sahkuma walsts bankai bija noteikts us 250 milj. M. un lihds 1911.g.us zitu emisijas bankurehkina kā ari atsewischku gadijumu wajadsibam kontingents tika paleelinats us 750 milj.M.

Mehrkiš, kuru gribeja panahkt ar neteeschu kontingeschanu, pehz banku likuma motiweem bija sekoschee: Wisspirms ari Wahzijas kontingeschanas sistema tā pat kā Anglijā ir wehrsta pret pahrleezigu laelu banknotu emisiju.

Zihna pret " pahremisiju," tā pat kā Anglijā tika westa diwos wirseenos: lai nowehrstu pretschu pahrproduk-

ziju, spekulaziju un lai aiskawetu selta isweschanu us ahrsemem.

Zaur neteeschas banknotu kontingeschanas sistemas, Wahzija gribeja nowehrst Peel'a akta sekas preeksch Wahzijas.

Par Wahzijas banknotu kontingeschanas sistemas nosihmi pastahw daschadi usskati.

Wahzijas ekonomisti aisrahda ka Wahzijas emisijas bankas no 1875.g. banku likuma isdoschanas naw pahrdsihwojuschas tahdas krises, ka Anglijas banka 1847.g., 1857 un 1866.g. Wini aisrahda, ka Wahzijas banka aisween laikam ir nowehrsuse saimneeziskas krises, ka ari isdarijuse leelus pakalpojumu tirdsneezibai un ruhneezibai.

Franzijas banka /Banque de France/.

Franzijam kreditleetas ir bijuschas weenmehr wairak waj masak zentralisetas pateizotees Franzijas bankas /Banque de France/ waldoscham stahwoklim.

Lai nokahrtotu walsts finanses un samasinatu walsts paradus John Law's ar 1716.g. ediktu sanehma no regenta pilnwaras us Banque générale dibinaschanu. Bankas kapitals bija 6 milj. franku, sadalits 1.200 akzijam a 5.000 franku, kuras bija jasamaksam $\frac{1}{4}$ skaidram naudam un $\frac{3}{4}$ walsts paradu sihmam, kuru kurss toreis bija loti sems. Bankas operacijam bija jasastahw galwenam kahrtam banknotu islaischanam, wekselu diskonteschanam, depositu peenemschanam. Bankai wjadseja usnemtees ari maksajumu starpneezibu. Neskaitamam spekulatiwam operacijam, ar kuram schi banka nodarbomas, noweda banku tiktahlu, ka tai sawa darbiba bija jaisbeids, Lihds ar to tika satrizinata wisas Franzijas kredita leeta.

Pagahja daschi gadu desmiti kamehr Franzija wareja atdsihwotees no ruhgtajeem peedsihwojumeem, kuras walstij sagahdaja Law'a banka. 1776.g. Parise nodibinajam jauna banka "Caisse d'escompte". Winas kapitals bija 15 milj. franku, no kura wina $\frac{2}{3}$ apnehmam aisdot walstij. Schis

aisdewums jau 1783.g.bankai neatlahwa wairs apmainit sawas banknotes pret skanoschu naudu. 1787.g.bankas kapitals tika paaugstinats us 100 milj.franku, waldibai tika nodoti 70 milj.franku kã nodroschinajums ialaistã banknotem, kuru toreis bija apgrosibã par apm.98 milj.franku. Bankas aisdewumã waldibai palika aisween leelaki un 1790.gadã tee sasneedsa jau 400 milj.franku. Tã kã banka nebij wairs spehjiga sawus peenahkumus ispildit, tad 1793.g.wina isbeidsa sawu darbibu.

Wisas bankas, kuras radãs pehz tam, pastahweja tikai ihšu laiku, jeb pareisaki sakot isbeidsãs ar Franzijas bankas /Banque de France/ nodibinaschanos.

Banque de France ir 13 februariã 1800.g. no Napoleona Bonaparta ãibinata kã priwata akziju banka ar 30 milj.franku leelu kapitalu, kas sadalits 30.000 akzijãs ã 1000 franku. Kapitals tika pawairots 1803.g.us 45, 1806.g.us 90, 1840.g.us 91½ un 1857.g.us 182½ milj.frankeem. 1806.g.bankã dabuja priwilegijas banknotu islaischanai Parisẽ. 1848.g., kad atteezigãs prowinzes bankas tika likwidetas Franzijas banka kluwa par weenigo emisijas banku wisã Franzijã. Winas galwenais usdewums us Napoleona wehleschanos bija gahdat lehtu kreditu un pehz eespehjas p a s t a h w i g a s /negrosigas/ diskonta prozentes. Bankas pahrwaldes padomei Napoleons teiza: "...vous devez écrire en lettres d'or dans le lieu de votre assemblée ces mots: "Quel est le but de la Banque de France? D'escompter les crédits de toutes les maisons de commerce de France à 4 pour 100 "".

1870.g.junijã Franzijas banka bija islaiduse banknotes par 1447 milj.frankeem; tur preti metala bija par 1298 milj.frankeem. 1870.g. septembriã biletas bija islaidstas par 1745 milj.frankeem, bet segtas bija tikai par 808 milj.franku. No ta laika bankas pahrskati wairs netika publizeti. Tã kã sakarã ar karu banknotes bija apgrosibã ar peespeedu kursu, tad tika nolikta maksimalã suma, 1800milj.franku un drihs pehz tam 2400 milj.fr., kahdos apmehros banknotes wareja islaist. Lai samaksatu kara

kontribuziju banka aisdewa waldinai 1425 milj.fr. un Parisei 200 milj.fr. Ari Komunas pahrwaldei banka sawa laikâ ispalihdseja. Pehz kara iszelschanas banka, pasuduschas metala naudas weetâ, islaida 25,20 un wehlak 10 un 5 franku notes. Lai gan pehz frantschu-wahzu kara, sakarâ ar leelajeem aisdewumeem, bija islaists dauds banknotu - 2800 milj.fr. /dezembri 1871.g./ un 3200 milj.fr. /julujâ 1872.g./, tomehr bankas kredits nemas nebij satrizinats, un banknotu kurss tikai nedauds nokrita sem pari. 1873.g.oktobra mehnescha beigâs banknotu apgrosibâ bija 3072 milj.fr. Neskatotees us to 1873.g.beigâs banka wareja jau isdarit maksajumus metalâ, lai gan wehl eerobeschotâ weidâ. Bet no 1875.g.wina spehja schahdus maksajumus isdarit neaprobeshoti, lai gan banknotu kurss likumigi tika atzelts tikai 1 janvari 1878.g. Pee tam banka bij spehjiga saweem akzionareem maksat 22-25% diwidenda.

Bankas pahrwaldiba atrodas pahrwaldneeka /Gouverneur/ un wina diwu palihgu /Subgouverneur/ rokâs, kurus finansu ministrs leek preekschâ walsts presidentam apstiprinaschanai.

Generalsapulze noteek katru gadu janwara mehnesi un sastahw apmehram no 200 leelakeem akzionareem, no kureem katram peeder weena balss.

Akzionaru preekschstahwji ir 15 "Régents" un trihs inspektori "Censeurs". Schis 18 personas kopâ ar pahrwaldneeku un wina palihgeem sastahda "Conseil général" kursch sanahk kopâ wiskas katru nedelu reisi. Winsch nosaka diskonta prozentes kâ ari leelako sumu, lihds kurai banka drihkst diskontet. Diskontu pahrbaudischanai pee b bankas ir eerihkots "Conseil d'Escompte," kura lozeklus eewehl "Conseil d'Etat" no bankeeru, tirgotaju un ruhpnee-ku aprindam.

Eewehrojama ir Franzijas bankas selta premijas politika. Tâ kâ Franzijâ pastahw dubulta waluta, t.i.maksatajs war isdarit maksajumus waj seltâ waj sudrabâ peezfranku gabalos, -Franzijas banka isdewa seltu leelakos

wairumos tikai tad, ja tika stahdita preekschâ apleeziba, ka selts wajadsigs rehkinu nomaksai par eewesto labibu waj kokwilnu. Pretejâ gadījumâ banka seltu isdewa tikai pret sewischku wirsmaksu /prime d'or/ kuras leelums bija nolikts 0/00 /7-8 0/00/. Pehz wairaku bimetalistu domam schahda selta premija ir par eemehslu Franzijas bankas semajâm diskonta procentem.

Franzijas banka ir emisijas banka, bet reisê ar to wina ir ari tirdsneeziibas banka, un ispilda wisas operazijas, kuras peekriht schahda tihpa bankam.

Ar waldibu Franzijas banka atrodas gandrihs tahdâs pat atteezibâs kâ Anglijas banka. Wina ispilda us walsts rehkina sinama weida operazijas un reisê ar to ir walsts kreditors. Kâ kompensaziju par banknotu monopolu Franzijas banka aisdewa waldibai 180 milj.fr., kura suma 1912.g. ir paleelinata wehl par 20 milj.fr., t.i. kopâ 200 milj.fr. besprozentigs aisdewums. Walsts lihdsdaliba bankas pelnâ ir noteikta ar 1897.g. likumu. Banka maksâ walstij katru pusgadu 1/8 dalu no wekselu diskonta eenahkumeem, bet ne masak ka 2 milj.fr. gadâ. Gadījumâ ja diskonts ir augstaks par 4% tad jamaksâ 1/6. 1913.g. schis maksajums sneedsâs lihds 13,6 milj.fr.

Bankas parads no waldibas newar tikt atprasits kamehr winai pastahw banknotu islaischanas priwilegija. Bes tam Franzijas banka pirka no waldibas 3% renti par 100 milj.fr., kuras ta nedrihkst pahrdot tikmehr, kamehr winai pastahw minetâ priwilegija. Pehz 18 marta 1910.g. likuma banka nodod walsts rentejai apm. 5 milj.fr. preeksch sihktirgotaju un ruhpneeku krediteschanas.

Emisijas operazija Franzijâ atschkiras no Anglijas. Banknotu maksimuma noteikschanai preeksch Franzijas bankas preeksch kara bija tikai formela nosihme. Banknotu maksimums /5800 milj.fr./ bija tikkleels, ka ne kahdâ sinâ newareja apgruhtinat bankas emisijas darbibu. Franzijas bankas peekriteji aisrahdija, ka bankaĶ nekad newar sajust selta wajadsibu bileschu nodroschinschanai. TanĶ paschâ laikâ banka weenmehr war apmeerinat tirgus prasibas pehz

naudas sihmēm un reisē ar to noturet sinamā augstumā
diskonta prozentes, ko var redset ja eeskatas diskonta
prozentēs par wairakeem gadeem.

1891.g. - 1895.g. diskonta prozents bija /zaurmehrā/

Berlinē - 3,4%

Londonā - 2,6%

Parisē - 2,5%

1914.g.martā.

Parisē - 3,5%

Anglijā - 3,5%

Berlinē - 4,3/8%

Bes tam Parisei diskonta prozents ir wiswairak pastahwigs
Peemehram, laikmetā no 1876 - 1910.g. Franzijas banka mai-
nija sawu diskontu 31 reisi, Wahzijas banka - 128 reises
un Anglijas banka - 209 reises.

Minetai parahdibai par zehloni, pehz daschām domam
ir pirmkahrt, jau minetā selta premija, otrkahrt, milsigee
bankas selta krahjumi, kas sawukahrt isskaidrojams zaur
to, ka Franzija ir dauds walstu kreditors, kamdehl selts
winai eenahk kā prozentes par aisdeuwumeem. Treschais
zehlons ir Franzijas wahji attihstitā ruhpnēeziba, kamdehl
diskonta un aisdeuwumu prasibas naw wisai leelas.

Franzijas banka walstī bauda leelu ustizibu. Pat
wiskritiskakos brihschos, peemehram 1871.g., kad bankas
metala reserwes bij krituschas us 398 milj.fr., nogul-
ditaju un priwatu kontokorrentu winai netruhka.

No 1848.g. bankai ir banknotu monopolteesibas wisā
Franzijā, kuras isbeidsās ar 1921.g. Bankas selta un sud-
raba krahjumi ir eewehrojami leeli. 1912.g. banknotu mak-
simums bija noteikss us 6,8 miljardeem franku, kursch par
pasaules kara laiku ir eewehrojami pahrkahpts, kas re-
dsams no sekoschā pahrskata:

Banknotes bija apgrosibā:

30	aprili	1914.g. par	- 6038,1	milj.fr.
27	"	1916 " "	-15278,0	" "
25	"	1918 " "	-26305,3	" "
19	augustā	1920 " "	-37899,7	" "
22	septemb.	1921 " "	-36920,9	" "

1 janvarī 1914.g. Franziņas bankai bija 582 filiales un biroji, no kurām bija: 143 filiales / "Succursales" /, 74 no Succursales atkarīgi "Bureaux auxiliaries" un 365 "Villes rattachées", kuras ir atkarīgas no Succursales vaj no Bureaux auxiliaries.

Emisijas bankas Seemel-Amerikas Saņemotās valstīs.

Saņemotās valstīs vārds "banka" ir zeeschi saistīts ar emisijas bankam. Tāpat kā Anglijā Saņemotās valstīs banknotu izlaidšanu un bankas operācijas vispārīgi uzskata kā tiesību sastāvdalu, jo pirms abām vajadzīga valdības atļauja. Amerikā koncesiju izdošana bankam un noteikumu izstrādāšana šinī šinī piekrikt katrai valstij un šī tiesība viņām ar konstitūciju nav atņemta. Bankas, kuru darbība dibināta uz atsevišķu valstu likumos un koncesijām saucas par sērtatu bankam / "Statebanks".

Waj arī Saņemoto valstu centrālajai pārvaldei ir tiesības izdot banku koncesijas, bija ilgi strīdīgs jautājums, kas veļlak izsuda ar to, ka bankas, kuras, pērtēji valstū bankam, saņemma koncesiju no centrālorganeem, veļlak tika nosauktas par naziānalbankam / "National Bank" /.

1789.g., kad Saņemoto valstu konstitūcija stāhās spēhkā, pastāhveja tikai 3 bankas.

Wezakā no viņām bija Bank of North America, Filadelfijā. Uz 13 valstu kontinentalkongresa / Continental Congress / akta pamata šhī banka eesāhka savu darbību 7. janvarī 1782.g.

Šhī banka radās pērtēzotēes bērtēwibas kara finanšielām grēhtībām. Pa kara laiku banka izpildīja valsts kases operācijas un veenīgi viņai bija tiesības izlaidt banknotes. Leelako dalu bankas kapitāla /400.000 \$/ eemaksāja valdība skaidrā naudā no leelā sudraba eeweduma, kas toreis laiku pa laikam eepluhda no Franziņas. Banknotes, kuras tika apmainītas pērt Spaniņas dolareem, no sahkuma grēhti gāhja apgrōsībā. Bet tākā viņas wisās kāsēs tika nemtas pērtim kā maksājumi, -tās drihs izplati-

jās apgrošibā. Banka isdarija waldibai leelus pakalpojums issneegdama tai aisdewumus. Nahkot pee stuhres jaunai waldibai, bankai sewischkās priwilegijas wairs netika pagarinatas, un no 1787.g. wina pastahweja tikai wairs ka "Statebank".

Bes minētās pastahweja ari zitas wezakās schtatu bankas, kā: Bank of Massachusetts, Bostonā /1784.g./ un Bank of New-York, Nujorkā /1786.g./.

Kad Saweenotās walstis galigi nodibinājās politiskās partijas, finansu sekretars Hamiltons lika preekschā nodibinat weenu zentralbanku, zaur ko winsch gribeja radit weenu institutu, kas pahrsinatu walsts naudas leetas un reisē ar to ari stiprinatu waldibu.

Ar 25 februara 1791.g. likumu tika dibinata "Bank of the United States".

Bankas kapitāls tika noteikts us 10 milj. \$. Zeturta dala no sihmetā kapitāla akzionareem bija jaeemaksā skaidrā naudā, atlikumu wareja samaksat walsts parada sihmēs. Waldiba pate peedalijs ar 2 milj. \$. Waldibas eemaksatais kapitāls wehlak tika usskatits kā besprozentigs aisdewums waldibai. Bija noteikts, ka banka us preekschu, bes sewischkas likuma atlaujas, newar issneegt zentralai waldibai wairak kā 100.000 \$ un atsewischkām walstim ne wairak par 50.000\$ leelu aisdewumu.

Banknotes, kamehr tās katrā laikā bija apmainamas, tika no waldibas atsihtas par likumigi maksaschanas lihdsekli. Banknotes masakas par 10 \$, bija aisleegts islaist. Bankas operazijas bija eerobeschotas gruntsgabalu leetās; no zitām operazijām wairak par 6% winai nebij brihw nemt. Bankai ari netika atlauts usnemtees leelakus peenahkumus, neka winas pamata kapitāls, pee kam depositi schein netika eerehkinati. Par scho noteikumu neispildischanu bankas pahrwaldibas lozekli tika dariti par to personigi atbildigi. Tahdā weidā tika eerobeschota ari banknotu islaischana, kura nedrihksteja pahrneegt pamata kapitālu.

Banka dabuja sehdekli Filadelfijā ar teesibam eerihkot nodalas. Konzesijas ilgums tika noteikts us 20 gadeem

Schini laikmetā kongres apņemas neweenai zītai bankai konzesijas neissneegt.

Banka ussahka sawu darbību 1791.g. beigās un eerihoja 7 nodalas. Schai bankai bija sewischki eewehrojama nosihme. Sawas banknotes wina pastahwigi apmainija. Ar aisdewumu issneegschanu wina isdarija walstij leelus pakalpojumu, kuri gan lihds 1802.g. jau bija atmaksati atpakal. Tā kā banka pa leelakai dalai isdarija wisas walsts naudas operazijas, sanemdama ari wisas eewedmuitas, winai bija leels eespaids naudas tirgū.

Pa to laiku shtatu banku skaits jau bija eewehrojami peeadsis lihds 88 ar 42,6 milj.\$ pamata kapitalu un 23 milj.\$ banknotu.

Politisku eemehslu dehl Bank of the United States konzesija 1811.g. wairs netika pagarinata.

1812.g. banka likwidejās un, kad iszehlās karsch ar Angliju, waldiba wareja zeret wairs tikai us shtatu bankam. Ismantodama sawu stahwokli "Statebanks" skaits 1814.g. bija peeadsis jau wairak par 200 ar pamata kapitalu 82 milj.\$. Banku dibinaschana schini laikā iswehrtās par sewischka weida spekulaziju. Tā kā nebija likumigu preeksch-rakstu un usraudsibas par banknotu islaischanu, leelakā dala banku winu apmainischanu aptureja, zaur ko banknotu wehrtiba eewehrojami krita un wisas banknotes zirkuleja apgrosībā ar sinamu diskontu.

Katris apgabals un katra pilsehta par puslihds droschām usskatija tikai tahdu banku notes, par kurām teem bij droschas sinas. Weena banka nepeenehma otras banknotes kā skaidru naudu un weda preeksch winām atsewischku rehinu.

Minetee launumi ne weenreis ween lika atzeretees Bank of the United States labos pakalpojumu. Ne bes gruh-tibam 10 aprīlī 1816.g. tika isdots likums us kura pamata dibinajās otra Bank of the United States.

Wina tika organiseta pehz eepreekschejās bankas parauga ar 35 milj.\$ leelu kapitalu. Banka drihksteja sa-weenotām walstim aisdot ne wairak kā 500.000 \$ un atse-

wischkām walstim ne wairak kā 50.000 \$ leelu aisdebumu. Banknotes wareja islaist tik pat dauds, zik leels bija pamata kapitāls. Banknotes tika pasludinātas par likumīgu maksaschanas lihdsekli wisās Saweenotās walstīs. Bankas sehdeklis tika nolikts Filadelfijā ar teesibam eerihkot zitās pilsehtās nodalas.

Par peeschkirtām preekschrozibam banka maksaja wal-
dibai $1\frac{1}{2}$ milj. \$.

Banka ussahka sawu darbibu 7 janwarī 1817.g. un pakahpeniski eerihkoja 27 nodalas.

Banka darija sinamu eespaidu us "Statebanks" banknotu apgrosibu. Tā kā wina weda waldibas kases operazijas, wina wareja ari noteikt, kahdas banknotes walsts maksajumos ir nemamas pretim. Bes tam pahrejām bankam bija jarehkinas ar to, ka zentralbanka winām war stahdit preekschā apmainischanai leelaku wairumu winu paschu banknotu.

Bet presidents Jacksons ais politiskeem eemehsleem bija swehrejis scho banku pasudinat un jau no 1829.g. weda nesaudsigu zihnu pret to. Ais Jacksona eespaida tika panahkts tas, ka sahkot no 1. oktobra 1833.g. waldibas nauda bankā wairs netika glabata. Ais politeeskeem eemehsleem isskaidrojams ari tas, ka bankas priwilegijas, kuras isbeidsās 1836.g. wairs netika atjaunotas. Banka turpinaja wehl pastahwet sem agrakā nosaukuma, bet btikai wairs kā "Statebank", kamehr 1841.g. isbeidsa sawu darbibu.

Tā kā walsts lihdsekli wairs netika glabati zentralā institutā, - tee tika nodoti atsewischkām "Statebanks" pehz waldibas eeskata. Ar scho isskaidrojams tas, ka jau no "banku kara" atsewischku banku walstu skaits eewehrojami auga, jo zaur mineto lihdsekli Bank of the United States pasaudeja katru eespaidu us walstu bankam. 1834.g. sahku mā "Statebanks" skaitsm bija peeaudsis lihds 506; bes tam minetā gadā ween tika dibinatas 200 jaunas bankas, zaur ko banknotu skaits nesamehrojami peeauga. Schini laikmetā bija isdewigi nodarbotees ar banknotu islaischanu, jo no bankas pamata kapitāla ^{rojadsija} eemaksat tikai 5-10%. Ari atsewischki shtati peedalijas dibinamās ban-

kâs, eemaksadamas atteezigo kapitala dalu sawâs paradu sihmês. Aisdewumus schâs bankas issneedsa tikai banknotês, jo winu islaischana daudsreis bija neaprobeshotta. Islaistâs banknotes tikai tamdehl wehl bij eespehjam noturet apgrosibâ, ka truŭka noteikumu par apmainischanas sistemu. Bes tam atsewischkas bankas hoslehdsa sawâ starpâ lingumus, ar kureem apnehmâs weena otrai nezelt preekschâ banknotes apmainai. Tika isleetoti daschadi weikli panehmeeni, lai tikai banknotes nebuhtu japmaina.

Ap 1838.g.krise jau bija tik leela, ka banknotes gahja apgrosibâ ar 40% leelu diskontu. Schim apstahklim bija ari sawas labâs puses. Likumdeweji bija speesti wairak peegreest wehribas emisijas banku organizacijai.

Atsewischkeem banku reorganizazijas mehginajumeem 18 aprili 1838.g. Nujorkas walstî sekoja likums sem nosaukuma Free Banking Law, kursch teek usskatits kâ pamats wehlak isdotam nazionalbanku likumam.

Minetais likums iszehlâs ne ŭkdauds ais saimneeziskeem, kâ ais politiskeem eemeasleem. Lihds tam laikam Nujorkas walstî atsewischkâm sabeedribam bija aisleegts nodarbotees ar banku operazijam, ja winas preeksch tam nebij dabujuschas no waldibas sewischku atlauju /Charter/, preeksch kam katru reisi bija wajadsigs likumdoschanas akts. 1838.g. likums tam darija galu, usstahdidams noteikumus, kurus ispildot katris wareja nodarbotees ar banku operazijam. Starp scheem noteikumeem swarigakais bija tas, ka banknotes war islaist tikai pehz tam, kad waldibas eestahdem eemaksata pilna islaischamo banknotu wehrtiba. Droschiba bija nolikta masakais us 100.000\$ Kâ nodroschinajums tika ŭsskatitas Saweenoto walstu paradu sihmes, bet wareja buht ari zitas droschas obligazijas, tomehr ne augstakâ wehrtibâ, ka puse no wisas noguldamâs (wehrtibas) droschibas. Bankas wareja isleetot ari scho wehrtspapiru prozentes, tikai eemaksajot par tam attee-

zigu sumu ar islaistām banknotem.

Bankam sawas notes bija jaapmaina likumīgā naudā katrā laikā; par laikā neapmainischanu draudeja 14% leels sods. Bes tam bankai bija jatura kasē skaidrā naudā 12½% no islaisto banknotu sumas. Garantiju par banknotu apmainu walsts tomehr neusnehmās.

Us schi likuma pamata banku skaits stipri pawairojās. Tomehr drihs israhdijās, ka banknotu nodroschinaschanas weids naw ihstais. Tas atteezās tiklab us nepeeteekoschi droschām obligazijam, ka ari us to walstu paradu sihmem, kuru finansielee apstahkli bija kluwuschi deesgan slikti sakarā ar stipri isplatito dselszelu spekulaziju.

Pahr wisām leetam truhka weenadibas banknotu islaischanā, jo gandrihs katrā walstī schinī sinā pastahweja sawads likums. Ari katrā atsewischkā walstī daudsreis pastahweja wiskaschadakee noteikumi, jo blakus tām bankam, kuras pastahweja us likumigu noteikumu pamata, bija ari dauds tahdas, kurām ar sewischku likumu bija peeschkirtas atsewischkas priwilegijas, kuras wispahrejos likumos ne eetilpa. Tas isskaidrojams ar to, ka daudsas walstis paschas peedalijs bankās, kurām sawukahrt peeschkihra leelakas preekschrozibas neka zitām. Zitām walstim paschām peedereja tahdas bankas - "Bank of State".

Leels launums bija ari stipri isplatitā banknotu wiltoschana. Daschas banknotes bija wiltotas apmehram 50 daschados weidos. Lai iswairitos no wiltoschamas, bankas beeschi mainija sawu banknotu formu. Bes tam banknotes apgrosijas ar sinamu diskontu, kursch sawukahrt ari pastahwigi mainijs.

Gruhto stahwokli leelā mehrā islaboja 25. februara 1863. g. likums National Bank Act, jeb kā winsch no 1874. g. sauzas National Currency Act. Ar dascheem pahrmainijumeem schis likums dabuja galigu formu 3 junijā 1864. g.

Schā likuma galwenee pamati bija sekoschee.

Schis likums atlahwa sabeedribu / "National Banking Association" / dibinaschanu, sastahwoschu no kautkura Saweenoto walstu pilsonu skaita, tikai ne masaku par peezeem, un us 20 gadeem.

Schahda sabeedriba ir padota waldibas usraudsbai zaur winas naudas apgrosibas kontroleeri - "Comptroller of the Currency."

Banku kapitalstika noteikts sekoschi: preeksch pilsehtam ar wairak par 50.000 eedsihwotajeem - 200.000 \$; masakas pilsehtas us 50.000 - 100.000 \$. Bankai agrak naw brihw ussahkt darbibu, kamehr puse no pamata kapitala naw eemaksata; par otrās puses eemaksu bija noteikts, ka tas jaisdara katru mehnesi ne masakos apmehros ka 10% no pamata kapitala no schis puses.

Weenu trescho dalu, bet ne masak par 30.000 \$ no pamakapitala, wadjadseja eemaksat walsts rentejas deposita.

Ka nodroschinajums islaischamam banknotem bija ja-deponē pee waldibas walsts paradu sihmes. Banknotes drihksteja islaist ne wairak ka 90% apmehra no ^{fonda} fonda tirgus zenas. Weenada weida banknotes isgatawoja waldiba un zaur "Comptroller" issneedsa atteezigam bankam.

Par banknotu islaidumu teesibu nehma 1% nodokla no apgrosamo banknotu widus mehra sumas.

Nogulditee fondi turpina peederet bankai. Bankai peeder teesibas us scho fondu prozemtem kamehr wina sawus likumigus peenahkumus ispilda. Gadijuma, ja noguldito fondu tirgus wehrtiba kriht, un wairs neseds ialaistās banknotes noteiktā apmehra, - "Comptroller" ir teesiba prasiit no bankas atteezigu papildinajumu.

Kopigais nazionalbanku banknotu daudsums tika apbeschots us 300 milj. \$.

Nazionalbanku banknotes netika usskatitas ka likumigs maksaschanas lihdseklis, bet tomehr wisos maksajumos, isnemot eewedmuitas, tas bija janem pretim.

Nazionalbanku sawstarpigos maksajumos banknotes bija likumigs maksaschanas lihdseklis.

Nazionalbankas akzionari atbildeja par bankas pee-

nahkumeem ar sumu, lihdsigu akziju nominalwehrtibai, bestam ar kapitalu, kuru tee jau eeguldijuschi bankas akzijas pehrkot.

Katrai nazionalbankai tika uslikts par peenahkumu preeksch banknotu apmainischanas un depositu nodroschinaschanas turet sinamu sumu "likumigas naudas" /metala/ reserwê.

Leelakàs Saweenotu walstu pilsehtas bija noliktas par reserwem /Reserve/. Schaîs pilsehtàs bankam waja-dseja glabat metala naudâ 25% no wisas bankas peenahkumu sumas /banknotes un depositi/. Zitàs pilsehtàs reserwes bija noteiktas us 15%.

Gadijumâ jâ bankas reserwe krita sem likumâ noteiktàs normas, - banka wairs nedrihksteja usnemtees us sewim tahlakus peenahkumus, isnemot usrahdischanas wekselu diskontu, un "Comptroller" bija teesiba prasit atteezigu reserwes papildinaschanu; ja banka to atteizàs darit, - winam bija teesiba banku slehgt.

Minetais likums uslika ari nazionalbanku operazijâ sinamus eerobeschojumus.

Gruntsgabalu un hipoteku operazijas bija pawisam aisleegtas. Bankai wareja peederet tikai tik leels gruntsgabals, zik teeschi bija wajadsigs paschas bankas darbibai.

Aisdewumi, kurus banka issneedsa atsewischkai personai, firmai waj sabeedribai, nedrihksteja pahrsneegt 1/10 no pamata kapitala, pee kam droschu pretschu wekselu diskonteschana scheid netika eerehkinata.

Bankas peenahkumi, neerehkinot banknotes, depositus un nesamaksato diwidendu, nedrihkst pahrsneegt winas pamata kapitalu.

Lai gam pastahwoschâm schtata bankam ar jauno likumu tika dota weegla eespehja pahrwehrstees par nazionalbankam pehz jaunàs sistemas, tomehr schahda pahrweidoschanàs notika loti gausi. 1865.g. beigàs nazionalbanku bija pawisam 638. Daschu schtatu banku notes, peem. Nujorkas walsts, bija eeguwaschas pat sinamu preekschrozibu. Ar

3 marta 1865.g. likumu wisu schtatu banku banknotes tika apliktas ar 10% leelu nodokli. Schahds nodoklis lihdsinajās pilnigai aisleegschanai, un no schi laika schtatu bankas isstahjās no emisijas banku skaita. Ar scho lihdsekli 1865.g.beigās nazionalbanku skaits peeauga lihds 1513 ar 171 milj.\$ leelu banknotu apgrosibu.

Nazionalbanku banknotu islaischanas weenadiba tika panahkta tikai ar 12 juliija 1882.g.likumu, kura galwenais noluhks bija pagarinat nazionalbanku pilnwaras /Charter/ us nahkoscheem 20 gadeem. Bes tam ar scho likumu tika noteikts, ka nazionalbanka war islaist banknotes 90% apmehrā no noguldito fondu wehrtibas, bet tomehr ne augstak ka 90% no winu nominalās wehrtibas, bet ari ne augstak ,ka 90% apmehrā no eemaksatā pamatkapitala.

20 junijā 1874.g.likums noteiza banknotu apmainischanas kahrtibu. Pehz schi likuma katra banka ari turpmak apnehmās apmainit sawas biletas. Bes tam ari waldibai bija uslikts par peenahkumu apmainit nazionalbanku notes. Schim noluhkam katra nazionalbanka deponeja walsts rentejai Waschingtonā sinamu sumu 5% apmehrā no islaistām banknotem. Laiku no laika waldiba eesneedsa apmainitās notes atteezigām nazionalbankam, kuras atkal sawukahrt atjaunoja deponejumu lihds noteiktai normai.

Waldiba apmainija nazionalbanku banknotes neskatootes us winu deponejuma leelumu, tā ka faktiski isnahk, ka waldiba usnemas us sewim itkā garantiju par banknotu apmainischanu. Gadījumā, ja waldiba wairs ne waretu eekaset no atteezigās nazionalbankas naudu par apmainitām banknotem, - winai ir teesibas pahrdot pee winas nogulditos fondus.

Schahdu deponejumu waldibai, pamatojotees us wehla-keem noteikumeem, sakrahjās loti daudz, un scho deponejumu apmehros waldibai ari bija jaapmaina nazionalbanku banknotes.

Pehz 1865.g.nodoklu likuma schtatu banku banknotes ahtri pasuda no apgrosibas. Lihds ar to ari tika sasneegta weenlihdsibs bsnknotu apgrosibā. Schahdā weidā panahktā

weenlihdsiba us neilgu laiku zeeta zaur 12 julijs 1870.g. likumu, kursch weenu dalu no nazionalbankam autoriseja, tās bija tā sauzamās National Gold Banks.

Ari winas bij sem waldibas usraudsibas, bet eeneh- ma sawā sinā atsewischku stahwokli. Schām bankam banknotu apgrošijuma nodroschinaschanai bija janogulda walsts rentejā tahdas walsts paradu sihmes, kurunprozentos tika ismaksatas selta naudā. Bankas wareja islaist banknotes 80% apmērā no scho sihmju nominalās wehrtibas un apneh- mās winas apmainit pret Saweenoto walstu selta naudu, preeksch kam winām bija uslikts peenahkums turet schah- das naudas reserwi 25% apmērā no islaisto banknotu su- mas. Banknotes (~~ja~~) sem 5 \$ newareja islaist.

Scho banku dibinaschanas mehrkis bija pirmkahrt tas, lai bankas patstahwigi waretu saht isdarit maksajumus metalā. Tas bija domats wispirms preeksch Kalifornijas, kur selts bija wehl palizija^s apgrošibā. Ewedot Kalifornijā banknotes, zereja, ka selts zaur to tur kluhs brihwaks un atpluhdis us rihteem, zaur ko walsts selta maksajumi eewehrojami atweeglinatos.

Rihtos tika dibinata tikaim weena selta banka, ka- mehr Kalifornijā tahdu bija dewinas.

Kad tahdā weidā selta maksajumi bija nokahrtoti, ar 14. februara 1880.g. likumu tika paredsets pahrwehrst sel- ta bankas par parastām nazionalbankam. Trihs no winām is- beidsās zaur likwidaziju, bet trihs pastahw wehl tagad kā nazionalbankas. Selta bankas tagad wairs nepastahw.

Nazionalbanku banknotes lihds schim laikam ir bi- juschas weenmehr apmainamas pret pilnu wehrtibu.

Ja salihdsina nazionalbanku banknotu apgrošibu ar winu depositeem, tad skaidri redsams, ka sewischki jauna- kā laikā, wisu bankas operaziju smaguma punkts ir newis emisijas darbiba, bet gan depositi.

Sem depositeem Saweenotās walstīs, tāpat kā Anglijā, saprot tahda weida kreditu, kuru banka dod saweem klien- teem tahdā weidā, ka klients to katrā laikā war isleetot

pehz saweem eeskateem. Tikai retos gadījumos skaidra nauda ir schahda kredita nodroschinājums. Banka pa leelakai dalai sanem no saweem klienteem tschekus waj wekselus.

14. martā 1900. g. tika isdots likums sem nosaukuma Gold Standart Act, kura usdewums bija atweeglinat banknotu apgrošību daschados Saweenoto walstu apgabalos. Ar schahdu noluhku tika grosits lihds schim pastahwoschais banku minimalkapitals: no 50.000 \$ preeksch weetām ar 30.000 eedsihwotajeem pamasinats lihds 25.000 \$, ar ko bija domats pabalstit masako walstu nazionalbankas un padarit banknotu islaischanu par tahdu, kas wairak atmaksajas.

Pahr wisām leetām nazionalbankam tagad tika atlauts islaist banknotes par noguldito fondu un bankas kapitāla pilnu sumu, jo lihds schim schahdas atteezibas, kā redsejam, bija noteiktas us 90% no fondu tirgus zenas.

Minetais Gold Standart Act panahza to, ka lihds 1. oktobrim 1900. g. nazionalbanku skaits ar minimalo kapitālu 25.000 \$ pawairojās par 208. No 1900 - 1905. g. jaunorganizētās bankas bija noguldijuschas fondus par 40 milj. \$, tā ka katras scho banku emisijas teesibas saņēdza apmehram 15.000 \$. Nodalū eerihkoschana bankai wairs naw atlauta.

Nazionalbankas islaisch notes par 5, 10, 20, 50, 100, 500, 10000 un 1000 \$, kurām jabuht parakstitām no emisijas banku direktoreem. Banknotes ir apgrošibā ar peespeedu kursu wisos maksajumos. Bankai jatur pee waldibas sinams apmainas (punkts) fonds 5% apmehrā no wisām islaistām banknotem.

Emisijas teesibas Saweenotās walstīs peeder apmehram 7500 bankam.

Ka jau redsejam, akzionarais kapitāls noteiz bankas maksimalās emisijas teesibas. Sawā sinā originala ir Amerikas banknotu segschanas sistema. Kamehr Eiropā banknotes parasti teek segtas ar metalu, Amerikā schi seg-

schana kā teikts, noteek tikai ar valsts fondeem, t.i. ar obligācijām, kuras izlaist valsts un kuras tiek noguldītas "naudas apgrošības kontroleera" kāšē.

30. maija 1908. g. likums pareds arī taļdus gadījumu, kaļ jaislaisch sewischki dauds banknotu. Pamatojoties us scho likumu, ja kaļdā apgabalā rodas wajadsiba islaist banknotes leelakā daudzumā, - desmit waj wairak bankas war nodibinat sawā starpā asoziaziju, kura banknotu islaischanā un winu nodroschinaschanā bauda sewischkas priwileģijas. Bankas, kuras eeet schahdā asoziazijā, nodod sawam zentralorganam resp. asoziazijai atrodoschās pee winām walsts obligācijās, pretschu wekselus u. z. solidus dokumentus. Ar walsts rentejas sekretara atļauju, schahda asoziazija tad war islaist banknotes lihds 75% no mineto dokumentu nominalwehrtības. Mēnetos dokumentus asoziazija war turet pee sewis, nenodoot tos walsts rentejai.

Amerikas emisijas organizacija ir loti smaga un sareščgita. Wina dibinata us Saweenotās walstīs pastahwoscheem dezentralisācijas prinzipiem, kuri ar 23. dezemb. 1913. g. likumu /Federal Reserve Act/ atteezibā us nazionalbankam tika pahrweidoti. Ar scho likumu tika radits newis weens zentralemisijas instituts, kā tas pastahw Eiropas walstīs, bet gan katrā no 12 apgabaleem tiek dibinata weena federalo reserwju banka /Federal Reserve Bank/, kura sawukahrt ir padota usraļdsibai no Federal Reserve Board Waschingtonā. Schim Federal Reserve Board'am peekriht wispahrejā usraudsiba pahr Amerikas bankam. Schim organam atteezibā us bankam ir leelaks spehks, neka kurai katrai no Eiropas zentralbankam. Ar scho likumu tika noteikts banknotu segschanas weids, peelaischot apgrošibā tikai noteiktā kaļrtā segtās banknotes, kuras nosauzas Federal Reserve Notes. Banknotu garantiju noteiz newis wairs walsts aisnehmumu fonds, bet gan selta reserwes, wekseli, konosamenti u. t. t. Banknotu isgatawoschana un islaischana noteek zaur Federal Reserve Board. Banknotes wisās walsts kāšēs tiek nemtas pretim kā likumigs mak-

saschanas lihdseklis un winas ir apmainamas pret seltu. Banknotu maksimums ar likumu naw noteikts. Notes teek islaistas 5,10,20,50 un 100 \$ lūlumā. Lihdsschinejāš banknotes teek isnemtās no apgrošības, un winu apgrošībai noteikts terminsch us 22 gadeem.

Pehdejos gados apstahkli Seemelamerikas Saweenotās walstīs ir dauds zitadaki neka pahrejās pasaules walstīs. Pasaules karā Saweenotās walstis kluwa loti spehzigas ekonomiskā sinā, jo pa kara laiku winās eepluhda loti dauds selta un winu tagadejā selta reserwe droshi ween buhs wisleelakā pasaulē. Lihds ar to Saweenotās walstīs pawairojas banknotes.

Atsewischku Federal Reserve Bank'u pahrskati teek eesuhtiti Federal Reserve Board'am, kursch tos katru nedelu publizē.

Federal Reserve Board nedelas pahrskats.

	1916.g. 6.okt.	1916.g. 29.dez.	1917.g. 5.okt.	1917.g. 28.dez.
Selts.....	591,45	736,24	1438,45	1671,13
Ziti lihdsekli.....	13,99	17,54	48,24	49,64
Wekseli.....	101,09	157,69	451,41	956,07
Walsts nodroschinaj.	53,13	55,41	129,36	107,23
Eemaksatais kapital.	55,68	55,70	61,03	70,44
Walsts depositi....	33,97	28,84	86,31	108,21
Banku depositi.....	526,02	668,79	1448,89	1453,17
Banknotes.....	201,36	275,35	740,92	1246,49
Diskonts.....	4	4	4	4½

Kreewijas walsts banka.

Kreewijas walsts banka peeder pee walsts emisijas banku tipa.

Kreewijas walsts banka ir dibinata ar 31.maija 1860.g. likumu ar 15 milj.rbl.leelu pamata kapitalu un 1 milj. rbl.leelu reserwi. Us winn tika pahrwesta ari walsts kreditbileschu ekspedizija.

Walsts bankas puhles kaut zik sawest kahrtibâ walsts walutu tika trauzetas zaur polu rewoluziju 1863.g. un wehlak zaur 1877/78.g.karu. Finansu ministrs v.Reuterns, kursch finanseja scho karu, nokluwa gruhtâ stahwokli. Lai nepadaritu karu nepopularu jaunus nodoklus neeweda, bet gan 1876.g.nowembri tika isdots rihkojums ka muita maksajama selta naudâ. Neskatotees us wehl dascheem ziteem lihdsekleem, lai segtu kara isdewumus, v. Reuterns bija speests islaist kreditbiletas, kuru 1878.g.oktobri bija islaists par 491 milj.rbl.

1.janwari 1881.g.us walsts rentejas rehkina islaisto kreditbileschu suma bija 417 milj.rbl. Finansu ministrs Abaza lika no rentejas lihdsekleem atmaksat bankai 17 miljonu. Atlikuschee 400 miljoni bija jaatmaksâ katru gadu pa 50 milj.rbl.kreditbiletês no budscheta lihdsekleem. No schi plana wareja tikt iswesta tikai masa d dala, un kreditrubla kursa uslaboschana, kursch 1879.g.bija kritis lihds 63,2, nenotika. Reisê ar to tika peerahdits, kas ari wehl tagad daudsâs walstis ir nowehrojams, zik gruhti ir reis islaistos papira naudas lihdseklus atpakal sawilkt.

Ar 3.junija 1885.g.ukasu polijas banka ar 8.milj.rbl. leelu kapitalu un 1.milj.rbl.reserwes peeweenojas Kreewijas walsts bankai.

No 1881.g. finansu ministrs Bunge, no 1887.g.Wischnegradskis un no 1893.g. grafs Witte peelika leelas puhles, lai eerobeschotu kreditbileschu apgrosibu, eewedot selta fondu, lai tahdâ zelâ papira naudas weetâ waretu islaist

apmainamas kreditbiletēs resp. eewest Kreewijā selta walutu. Selts tika sawahkts zaur ~~aschas~~ selta ruhpnēezību, zaur muitas maksājumeem selta naudā un no aisnehmumeem ahrsemēs. Reisē ar to tika peenemti wisi lihdsekli, lai nowehrstu leelo wekselu kursa swahrstischanos.

Wischnegradskis gribeja eewest selta walutu ar dewalwazijas palihdsību.

Kreewijas naudās reformu galigi isweda finansu ministrs Witte, kursch pehz Wischnegradska tika eezelts par finansu ministri. Naudās reforma Kreewijā tika iswesta no 1895. - 1897.g.

Ar keisara pawehli 6.junijā 1894.g.banka dabuja sawus statutus, kuri wehlak tika pahrgrositi peemehrojotees dsihwes prasibam. Katru gadu 10% no pelnas bija jaatwelk preeksch kapitala, lihds 50 milj.rbl., un 5% preeksch reserves lihds 5 milj.rbl. 1895.g.februari ar 24 $\frac{1}{3}$ milj.leeļu pahrwedumu tika sasneegts noteiktais pamata kapitāls. Bankas tihra pelna peeder walstij un walsts ir ari atbildiga par saudejumeem.

Jauno bankas statutu mehrkis bija atweeglinat naudās apgrosību, pabalstit tehwijās tirdsneezību, ruhpnēezību un lauksaimneezību, issneedsot ihša termina aisdewumus un nostiprinat naudās sistemu. Ar jauneem statuteem bankas operazijas tika eewehrojami paplaschinas. Bija nodomats, ka banka zaur sawām weetejām eestahdem kreditēs lauksaimneekus un sihkruhpnēekus, issneedsot teem aisdewumus pret solo wekseleem, kas nodroschinati ar ihpaschumeem, - dehl lauksaimneezibas maschinu un fabriku inwentara eegahdashanas u.t.t.

Bet peedsihwojumā drihs rahdija, ka preeksch tahda weida operazijām ir wajadsigi kolosali lihdsekli, kuru bankai ^{un} nebija, ka ihša termina kredits praktikā pahrwehrschas par ilggadigu.

Bes tam walsts platibas un neweenado weetejo apstahku dehl bankai naw eespehjams isplatit aisdewumus un zitas operazijas bes sinama riska.

Jaunā naudās reforma ari mainija bankas darbību, jo

galwenais bankas usdewums bija naudas apgrošības regulēšana. Eesahktās jaunās operācijas sāka pakāpeniski samazināt un tānī paschā laikā sāka privatām krediteestahdem atlaut leelaku operāciju briedību.

Atteezibā us kreditbiletēm ar 29. augusta 1907. g. ukasu tika izlabots pārmais 1897. g. likuma projekts un noteikts, ka kreditbiletēs jāpmaina pret seltu ne tikai valsts bankā, Peterpilī, bet arī visās winas nodalās, neskatoties us selta krahjumeem, kuri atradās winu rihzībā. Valsts bankai paschai jārupejas par to, lai winai būtu peeteekoschs wairums selta preeksch bileschu apmaiņas. Bes tam tika ismainīta kreditbileschu segšanas sistēma un tika noteikts, ka, kamehr kreditbileschu apgrošība nepārsniedz 600 milj. rbl., winām jābūht wiskas us pusi segtām; wisām biletēm, kas teek islaistas pāri par 600 milj. rbl. jābūht segtām rublis pret rubli.

Gandrihs kritiskā stahwoklī Kreewijas valsts banka atradās kreewu-japanu kara laikā. Wajadseja peelikt wiskus finansiēlos spēkus, lai nebūhtu jāpārtrauz kreditbileschu apmaiņa, kas arī sinamā mēhrā tika panahkts. Selts no valsts bankas tika islaists loti masos apmēros, bet gan maksājumi pa leelakai daļai tika isdarīti kreditbiletēs, ar ko arī isskaidrojams, ka toreis Sibīrijā parahdijās kreditbiletēs par 1. rbl. Mobilisācijas isdewumi un wisi maksājumi Manschurijā tika isdarīti tikai kreditbiletēs. Schahdā zelā isdewās ne tikai pasargat selta fondu, bet pā kara laiku winu pat uslabot.

Kreewijas valsts bankas stahwoklis schinī periodā redsams no sekoschas tabeles, kura sastahdīta pēhz tā laika bankas pārskateem.

L a i k s.		Selts (arī ahrsemēs)	Kredit- biletēs apgrošībā	Selta wai- rak par lik. segšanu.
1. februāri	1904. g.	923,5	598,6	624,9
23. martā	1905. "	1024,5	895,8	428,7
16. julijs	1905. "	1136,6	930,7	505,9
1. janwari	1906. "	920,2	1204,6	15,6
1. aprili	1906. "	883,4	1148,9	34,5
23. oktobri	1906. "	1162,6	1247,8	214,8
16. martā	1907. "	1187,5	1162,1	325,4

Zik leela noteikschana Kreewijas walsts bankai bija par pasaules naudas un selta tirgu, redsams no tam, ka Kreewijas walsts bankas selta fonds no 1. aprila 1906. g. lihds 16. martam 1907. g. peeaudsis par 304,1 milj. rbl. Schee 304,1 milj. rbl., resp. ca. 156,5 milj. \$ bija gandrims 40% no wisas pasaules gada selta raschas, kura 1906. g. bija 400,43 milj. \$.

Kreewijas walsts bankas augstakā pahrwalde atradās finansu ministra rokās Wispahrejā pahrwalde bija nodota pahrwaldneekam, wina diweem beedreem un padomei. Padomē eegahja: bankas pahrwaldneeks kā preekschsehdetajs, kreditkanzlejas direktors, weens lozeklis no walsts kontroles, bankas pahrwaldneeka beedri, bankas Peterpils kantora pahrwaldneeks; bes tam padomē no keisara tika eezelti lozekli: no muischneezibas - 2, no tirgotajeem - 2, no finansu ministrijas - bes skaita aprobeschoschanas. Dashedus padomes kompetenzei peekrihtoschus jautajumus galigi isschkihra finansu ministrs.

Pee bankas weetejām eestahdem peedereja: kantori un nodalas. 1914. g. bankai bija 10 kantori, 124 pastahwigas nodalas un 6 pagaidu nodalas. Pehdejās pastahweja tikai sinamās pilsehtās pa tirgu laiku.

Bankas kantorus atwehra leelakos tirdsneezibas un ruhpnenezibas zentros. Pee wiseem banku kantoreem un nodalam pastahweja sewischkas diskonta - aisdewu komisi-
jas.

Atteezibā us Kreewijas walsts bankas komerzielo darbibu, jasaka, ka ta deesgan leelā mehrā atschkihrās no zitu emisijas banku operazijam. Lihds ar wekselu diskontu, aisdewumu issneegschanu pret prezem, procentpapireem un pretschu dokumenteem, procentpapiru pirkschanu un pahrdo-
schanu, - banka issneedsa ari aisdewumus ruhpneekeem un lauksaimneekeem preeksch lauksaimneezibas un fabriku inventara eegahdaschanas. Wakareiropas emisijas bankas no schahdas politikas ir deesgan atturigas, jo emisijas bankai loti usmanigi jarihkojas ar sawu aktiwu, lai tas buhtu weegli un droschi realisejams.

Kreewijas walsts bankas galwenā aktīvā operācija bija wekselu diskonts. Šī operācija tika evesta jau ar 1860.g. statūtiem, kuri tika papildināti 1894.g. un 1896.g. Wekselu peenemšana diskontā notika ar atteezīgas komitejas lemmumu. Pirmā laikā bankas diskonta operācijas bija stipri leelas, bet vēlāk atkal ļoti swahrstījas, kam par eemehslu bija dažādi saimneeziski un politiski apstākļi. Pehdejos gados preeksch kara wekselu diskonts stipri peeauga. Atwehrtee krediti pret wekseleem sadalījās gandrīhs weenlihdīgi preeksch tirdsneezības un ruhpnenezības.

Lihds ar wekselu diskontu bankas operācijās eetilpa arī aisdewumi on call pret wekseleem (speziāli tekoschi rehķini). Scho kreditu atwehra tikai leelām firmām, bet pateesībā to wiswairak isleetoja priwatās krediteestahdes, zaur ko bij eespehja eewest naudas sumu apgrosībā leelaku dsihwibu. Walsts bankā, kā emisijas eestahdē, spezialu tekoschu rehķinu operāciju usskatīja par wiswehla-mako, jo issneegtās naudas sumas samehrā drihsak eepluhda atpakal.

Walsts banka issneedsa arī aisdewumus pret wehrts-papireem, gan us termineem, gan on call weidā. Wehrts-papiru, pret kureem wareja issneegt aisdewumu, bija deesgan dauds, lai gan ne wisi no wineem bija usskatami par dro-scheem. Wehrtspapiru kihlas peenehma bes eepreekscheja kredita atwehrschanas.

Aisdewumi pret prezem eenehma eewehrojamu weetu bankas operācijās. Aisdewumus pa leelakai dalai issneedsa pret lauksaimneezības raschojumeem. Aisdewumi pret prezem notika diwejadā weidā: kad eekihlatās prezes glabajās bankas noliktawās waj zitā ustizamā weetā un kad tās palika pascha aisnehmeja glabaschanā. Aisdewumi pirmā gadījumā nedrihksteja pahrsneegt 2/3 no weetejās pretschu zenas, bet otrā gadījumā - 75%. Aisdewuma termina ilgums bija no 6-9 mehnescheem, un 12 mehneschi preeksch metaleem.

Kreewijas walsts bankā ar prezem nodroschinato aisdewumu prozents bija loti sems, kamdehl scho aisdewumu operazijas loti attihstijas.

Sihkkredita eestahschu krediteschana ar ihstermina aisdewumeem bij stipri leela un 1912.g. sasneedsa 86,2 milj.rbl. Schi operazija atsihmejama ka bankas nopelns, jo dewa eespehju sihkkredita eestahdem eeguht lehtu kreditu.

Wakareiropas emisijas bankam nepasihstami bija kreewu walsts bankas aisdewumi ruhpneekeem. Schi operazija tika usdota walsts bankai 1894.g.t.i. tad kad ta wehl hebijnemisijas banka, un palika spehkā ari pehz emisijas operazijas peeschkirschanas t.i. lihds ar selta walutas eeweschanu, lai gan tas nesaskaneja ar bankas jaunām funkcijām.

Emitetās bankas kreditbiletēs sewischku lomu bankas komerzialās darbības aktiwā nespehleja, jo tās no naudas reformas lihds kara sakumam bija pilnīgi segtas ar seltu, isnemot 1906.g. Galwenais lihdseklis komerzialām operazijām bija Kreewijas walsts resursi: walsts rentejas sumas, spezialī lihdsekli un depositi, jo ar 29.aprila 1896.g. likumu wisas walsts kases sumas eeskaitamas walsts bankas bilanzē. Tahdā kahrtibā gandrihs wisas sumas gahja zaur banku un tur tika isleetotas bankas apgrosibai.

Leelee walsts lihdsekli, kas atradās walsts bankā, no weenas puses bija bankai loti wehlani, bet no otras puses, leelaks peeprasijums pehz scheem lihdsekleem no walsts puses, wareja banku nowest deesgan kritiskā sctahwokli.

Pee lihdsekleem bankas peeskaitami noguldijumi un tekoschi rehkini. Par tekoschu rehkinu (no 1 maija 1908g.) un par parasteem noguldijumeem (no 1. augusta 1910.g.) banka procentus nemaksaja, tāp ka leelakā dala bankas lihdseklu bija besprozentīgi.

Tuwak apskatot bankas komerzialo darbību, redsams ka beidsamos gados preeksch kara ta bija ne wisai normala

un schis jautajums wairakkahrtigi tika apspeests Kree-
wijas finansu padomē-

Walsts banka Kreewijas naudas tirgū spehleja loti
eewehrojamu lomū, jo birschas un tirdsneezibas-ruhpnē-
zibas eestahschu darbiba bija zeeschi saistia ar walsts
bankas politiku. Walsts banka ispiļdija diwas funkzijas.
Wina reguleja naudas apgrosibu un bes tam ispiļdija kre-
dita starpneeka lomū: peenehma noguldijumus, issneedsa
aisdewumus un diskonteja wekselus. Kā attihstijās bankas
kredita operazijas beidsamos gados preeksch kara, redsams
no sekoschas tabeles, kurā (ais) usrahditas diskonta-ais-
dewu operazijas un noguldijumi (depositi un tekoschi reh-
kini) un pirmo procentualās atteezibas ar pehdejeem.

Us 1. janwari.	Diskonta- aisdewu operazijas.	Noguldijumi un tekoschi rehkini.	% atteezibas starp diskon- ta-aisdewu un noguldijumu tek.-rbl. ope- razijam.
	Miljoni	rublu.	
1909.g.....	502	695	72%
1910.".....	466	737	63%
1911.".....	667	936	71%
1912.".....	924	1.133	81%
1913.".....	961	1.120	86%
1914.".....	1.065	1.191	87%

1. janwari 1910.g. walsts bankā no wiseem noguldi-
jumeem 37% nebija isleetotas aisdewu noluhkeem. 1. jan-
wari 1913 un 1914.g. schahdu neisleetotu noguldijumu
suma krita us 13 - 14%.

Schahda intensiwa noguldijumu isleetoschana preeksch
aisdewumeem un wekselu diskonta dabigi newareja neatsauk-
tees us bankas emisijas teesibam. Jo wairak bankas ro-
kās paleek noguldijumu, jo leelakas, saprotams, ir winas
emisijas teesibas, kuras noteiz bankas kases stahwokli,
(likuma noteiktā) jo katrā laikā sawu paradu nomaksai
banka war islaist kreditbiletes likumā noteiktā kahrti-
bā.

Beidsamos gados pirms kara banka savās aktīvās operācijās aizņēma ļoti daudz. Lai gan noguldījumi un tekošie rēķini bija nodrošināti ne tikai ar bankas emisijas tiesībām, bet arī ar diskontētiem vekseļiem, aizdevumiem pret vērtspapīriem, prezēm u.t.t., tomēr leelu daļu noguldījumu varēja tuhlin atprasīt, turpretim aizdevumus varēja realizēt tikai pakāpeniski, jo kases stāvoklis resp. emisijas tiesības bija 1. janvārī 1914. g. tikai 323 milj. rbl., bet noguldījumu 1.191 milj. rbl.

Galvenais valsts bankas klients bija valsts renteja noguldītājam savus brīvos kapitālus valsts bankā. Winas tekošie rēķini valsts bankā 1910. g. bija 210 milj. rbl. bet 1914. g. sākumā jau 545,3 milj. rbl. t. i. par 335,3 milj. rbl. vairāk. Nododama valsts bankai tāds milzīgs lihdsekls, renteja varēja zert, ka bankai katrā laikā būtu sināma kredītbīleschu un selta rezerve lai izpildītu savus pienākumus. Tādā gadījumā banka atrastos ļoti grūtā stāvoklī, jo lai izpildītu savus pienākumus banka ar swabado selta rezervi vien vairs newaretu, preeksch tam būtu jāstehrē arī kredītbīleschu rezerve, zaur ko banka paliktu ne tikai bez apgrošības lihdsekleem, bet newaretu atdot arī waldības un priwatos tekoschus rēķinus. Schahds stāvoklis beidsamos trijos gados preeksch kara, pehz Kreewijas finansistu domām, radās zaur to, ka valsts banka nodarbojās ar ļoti plašām diskonta-aizdevu un citām eenesīgām komerzialām operācijām. Scho operāciju leelākā daļa bija attaisnojama tam sinā, ka toreis bankas apgrošības lihdsekli bija stipri pawairojuschees, ruhpnēziba un tirdsnēziba walstī strauji peeauga un prasija lai valsts banka to pabalstītu ar apgrošības lihdsekleem.

Ar leelā pasaules kara izselschanos, Kreewijas valsts banka pahrtrauza kredītbīleschu apmainu. Nesegto kredītbīleschu kontingents par kara laiku vairāk reises tika paaugstināts kas redsams no sekoschas tabeles.

Nesegto kreditbileschu kontingenta paaugstinaschana.

1)	22.julijâ	1914.g.	-	no	300	us	1500	milj.rbl.
2)	17.martâ	1915."	-	"	1500	"	2500	" "
3)	22.augustâ	1915."	-	"	2500	"	3500	" "
4)	29.augustâ	1916."	-	"	3500	"	5500	" "
5)	27.dezembrî	1916."	-	"	5500	"	6500	" "
6)	4.martâ	1917."	-	"	6500	"	8500	" "
7)	7.maijâ	1917."	-	"	8500	"	10500	" "
8)	11.julijâ	1917."	-	"	10500	"	12500	" "
9)	7.septembrî	1917."	-	"	12500	"	14500	" "
10)	7.oktobrî	1917."	-	"	14500	"	16500	" "

t.i.no 300 us 16.500 milj.rbl. jeb pawisam par 16.200 milj.rbl.

Kreewijas walsts bankas kreditbileschu apgrosibas zelschanâs redsama no sekoschas tabeles.

M i l j o n i r u b l u.			
No 8.VII.1914.g.-	1.I.1915.g.-	par 1396,4	no 1634,1 us 3030,5
" 1.I. 1915."	- 1.I.1916."	- " 2591,5	" 3030,5 " 5622,1
" 1.I. 1916."	- 1.I.1917."	- " 3475,2	" 5622,1 " 9097,3
" 1.I. 1917."	- 1.III.1917"	" " 852,3	" 9097,3 " 9949,6
No 8.VII.1914.g	- 1.III.1917"	- par 8315,4	no 1634,4 us 9949,6
" 1.III.1917."	- 1.X. 1917"	- " 7340,5	" 9949,6 " 17290,1
par 15656,0 no 1634,1 us 17290,1			

Kreewijas walsts bankas selta fonda stahwoklis redsams no sekoschas tabeles.

	1914.g. 8.julijâ. Rubli.	1917.g. 23.februari. Rubli.	1917.g. 1.oktobrî. Rubli.
Selts bankâ...	1.601.137.173	1.477.495.603	1.296.468.710
Selts ahrsemês	143.954.523	2.140.964.808	2.308.622.602

Pasaules kara sahkumâ selta krahjumi walsts bankâ pastahwigi peeauga. Peemehram no 8.julija 1914.g.lihds 16.oktobrim 1914.g.selta fonds paaugstinajees no 1601,14 lihds 1622,90 milj.rbl. 23.oktobra 1914.g.pahrskats jau rahda selta fonda samasinaschanos us 1548,32 milj.rbl. kas isskaidrojams zaur to,ka 75 milj.rbl. tika nosuhtiti

Anglijas bankai, lai tahdâ weidâ atweeglinatu ahrseemes maksajumus. Kahdeem noluhkeem selts pehz tam aispluhdis naw sinams, bet, jadamâ, tika isleetots tahdâm pat wajadsibam.

Pahrskata postenis "selts ahrsemês" sastahdijâs tahdâ zelâ, ka Londonas finansu konferenzê 30. septembrî 1915. g. Anglija un Franzija atkalahja Kreewijai 5500 milj. rbl. leelu kreditu, no kureem 2 miljardi rbl. skaitijâs kâ besprozentigs aisdebums Kreewijai, preeksch tahdas pat sumas kreditbileschu nodroschinaschanas.

Latwijas emisijas banka. ("Latwijas banka")

Latwijas emisijas bankas dibinaschanas projekts, war teikt, ir radees lihds ar paschu Latwijas walsti. Scho projektu newareja iswest dsihwê agrak, eekams nebij iswesta, kaut ari ideala, naudas reforma, nemot par pamata un muhsu naudas weenibu selta franku (latu). Ar naudas reformas isweschanu, nebija domats tuhlin islaist apgrosibâ selta naudu, bet gan tikai noteikt stabilu mehrauklu daschadu wehrtibu aprehkinaschanai, kas pastahwot swahrstigam rubla kursam nebij eespehjams. Lai stabilisetu rubla kursu un lai sekmigi waretu iswest naudas operaziju tika nolehmts dibinat emisijas banku. Emisijas bankas dibinaschanas projekts peenehma nopeetnu wirseenu, kad par finansu ministri nahza Ringolds Kalninsch. Finansu ministra finansu politikas pamata prinzipi ir - saskanot walsts isdebumus ar tee^m eenehmumeem, kahdi pateescham war buht. Preeksch tam wispirms mums jaeewehro wisleelakâ taupiba un jastabilise muhsu waluta.

Walutas stabilitati waretu panahkt ar emisijas bankas dibinaschanu. Emisijas bankas projekts ir jau istrahdats un wina pamatwilzeeni ir sekoschee.

Emisijas banka ir domata neka walsts, bet kâ priwata akziju sabedriba sem nosaukuma "Latwijas banka", kura war darbotees Latwijas republikas robeschâs ar waldes sehdekli Riga. Latwijas bankai ir teesiba eerihkot ari

nodalas pehz wajadsibas un pehz saweem eeskateem.

Waldibai ir teesiba peedalitees bankâ ar neaprobeshotu akziju skaitu, kâ ari peedalitees bankas pahrwaldê un kontrolet tàs darbibu.

Latwijas bankas usdewums buhtu: regulet naudas apgrosibu Latwijas walstî; atweeglot wisus naudas maksajumus; issneegt ihsa termina kreditus; weizinat tirdsneeziibas, ruhpneeziibas un lauksaimneeziibas attihstischanos.

Scho usdewumu weikschanai bankai wispirms ir teesibas islaist banknotes 50, 100, 500 un 1000 latu leelumâ. Banknotu kontingeschanas sistema ir sekoscha.

Ne masak kâ 40% no emitetâm banknotem janodroschina ar seltu, ja islaisto banknotu kopsuma nepahrsneeds 200 milj. latu (selta franku), peelihdsinot weenu latu 0,290322 klgr. tihra selta. Atlikuschee 60% nodroschina mi ar diskonteteem wekseleem, kas israkstiti selta walutâ, ar termineem lihds 3 mehnescheem un wiskas ar diweem droscheem paraksteem. Schis 60% war tikt nodroschinas ari ar selta walutâ isdoteem wehrtspapireem, pehz no finansu ministra apstiprinata saraksta.

Ja banknotu emisija pahrsneegtu 200 milj. latu, bet nepahrsneegtu 400 milj. latu, - banknotes janodroschinas wiskas ar 65% selta. Ja wajadsetu islaist banknotes wairak par 400 milj. latu, - par emisijas kontingeschanu bankas pahrwaldei jaweenojas ar Latwijas waldibu.

No banknoschu sumas, kas pahrsneeds minetâs normas, banka maksâ walstij 5%.

Bankai sawas banknotes katrâ laikâ un neaprobeshotâ wairumâ jaapmaina pret seltu, bet nodalâs - raugotees pehz to selta kases stahwokla.

Ahrkahrtejos apstahklos ministru kabinets banknotu apmainu pret seltu war apturet.

Banknotu apmainu ir nodomats isdarit ne tuhlin pehz bankas atklahschanas, bet gan ne wehlak kâ weenu gadu pehz tam, kad Anglijas banka buhs atjaunojuse sawu banknoschu apmainu pret seltu.

Ja banka sawas biletēs 24 stundu laikā pehž to us-
rahdischanas zentralwaldes kasē neapmainitu pret
seltu, isnemot likumā paredsetus gadījumus, - ta sau-
dē teesibu islaist jaunas banknotes un banka teek
pahrnēmta walsts pahrsinā.

Banknoschu islaiduma nodroschinaschanas fonds
sastahw no Latwijas selta naudas (ari no ahrsemju)
un selta lehjumeem, un glabajas Latwijas bankas kasē.
Pagaidam, kamehr banknoschu apmaina pret seltu nenoteek,
- fonds glabajas ahrsemju bankās.

Bankai starp zitu ir atlautas sekoschas komer-
zialās operazijas, 1)pirkt un pahrdot dahrgmetalus;
2)diskontet, pirkt un pahrdot eekschsemes un ahrseemes
wekselus ar diweem paraksteem un ar terminu ne ilgaku
ka lihds 3 mehnescheem; 3)pirkt un pahrdot Latwi-
jas walsts un paschwaldibas eestahschu paradu sihmes;
4)issneegt aisdewumus ne ilgak kā us 3 mehnescheem,
kā ari atwehrt kreditus spezialo tekoscho rehkinu
weidā pret statutos noteiktām kihlam un wehrtibam;
5)isdarit starpneeziibu wisados maksajumos; 6)peenēmt
prozentus nesoschus un nenesoschus noguldijumus us
noteiktu un nenoteiktu laiku un ari us tekoscha reh-
kina; 7)usnemtees realiset Latwijas waldibas un pasch-
waldibas eestahschu aisnehmumus; 8)nodibinat un wadit
norehkinaschanās weetu (Clearing-Hous). Bankai ir
aisleegts pirkt Latwijas bankas akzijas un isdot pret
tām aisdewumus.

Bankas pamatkapitals 75.000.000 latu sadalas
150.000 akzijās à 500 latu. Banka war atklaht sawu
darbibu, ja ir sasihmeta weena treshdala no pamatka-
pitala. Puse no sasihmetā kapitala jaeemaksā tuhlin,
bet otrā puse - 6 mehneschu laikā no bankas atklah-
schanas deenas. Akzionari atbild par bankas darbibu
tikai ar eemaksato pamatkapitala dalu.

Bankas reserwes kapitals sastahw galwenā kahrtā:

- 1) no gadskahртеjeem atwilkumeem no tihrās pelnas 12%
apmehrā, kamehr tas sasneeds 1/3 no pamatkapitala;

kad reserwes kapitāls sasneedsis pusi no pamatkapitāla - atwilkumus no tihrās pelnas var samasināt us 5%; 2) no rentem un wehrtpapīreem, kuros glabajas reserwes kapitāls. Reserwes kapitāls teek dibināts warbuhteju saudejumu segšanai.

Latwijas bankai ir weenigās teesibas islaist banknotes Latwijas republikā us 30 gadeem. Emisijas teesibu pagarināšana atkarajas no likumdewejas eestandes.

Par dotām priwileģijām bankai jāispilda bes atlihdzibas wisi walsts kases usdewumi.

Bankas pahrwalde sastahw no: zentralwaldes, padomes, rewisijas komisijas un akzionaru sapulzes.

Zentralwalde sastahw no 7 lozekleem un 3 kandidateem; no wineem ministru kabinetis eezel 2 lozeklus un weenu kandidatu us 3 gadeem, bet pahrejos us tahdu pat laiku eewehl akzionaru wispahrejā sapulze.

Zentralwaldes sastahwā ahrsemneeku war buht newairak kā trihs. No iswehreto zentralbankas lozeklu skaita waldiba eezel preekschsehdetaju un wina weetneeku.

Bankas padome sastahw no 15 lozekleem un 3 kandidateem. Peezus padomes lozeklus un weenu kandidatu eezel waldiba no akzionaru skaita, bet pahrejos iswehl akzionaru wispahrejā sapulze us 3 gadeem. Starp padomes lozekleem war buht tikai 3 ahrsemneeki. Pee padomes teek nodibinata sewischka diskonta komiteja, kura noteiz maksimālo kreditu katrā gadījumā.

Wispahrejā sapulze teek notureta katru gadu un ne wehlak kā marta mehnesī. Sapulzes dalibneeki par katrām peezam akzijām bauda weenu balsi.

Bankas tihrā pelna teek sekoschi isdalita: pehz wisu bankas pahrwaldes isdewumu un saudejumu atwilkschanas wispirms atwelk noteikto dalu reserwes kapitalam. Pahrejo pelnas dalu isdala starp waldibu un akzionareem sekoschā kahrtibā. Ja diwidende nepahrsneeds 6% no eemaksātā kapitāla, tad wisa pelna nahk par labu akzionareem. Ja diwidende ir lihds 8%, tad no atlikuschās pelnas pusi sanem waldiba un otro pusi akzionari; bet ja diwidende ir

augstaka par 8%, tad no atlikuschâs pelnas 75% dabu waldiba.

Ja pee statutu istulkoschanas zeltos sareschgijumi un daschadi jautajumi - tos isspreesch ministru kabinetis.

Latwijas walstij ar saweem lihdssekleem ween naw ees spehjams nodibinat emisijas banku. Ja ari banku isdotos nodibinat ar saweem spehkeem, tad bankai nebuhtu nekahda leela ustiziba wiskas tagad, kad Latwijas ekonomiskee apstahkli ir deesgan gruhti. Tamdehl finansu ministra projekts ir eeguldi emisijas bankâ walsts selta fondu, kursch paschureis ir apm. 12½ milj. franku; tikpat kapitāla waretu peewilkt no Latwijas pilsoheem, bet pahrejo dotu ahrsemju kapitalisti un lihds ar to ari dabuhtu weetas bankas pahrwaldê. Tahdâ weidâ waretu sadabuht tikdauds kapitāla, ka emisijas banku waretu dibinat us nopeetneem pamateem. Schahda kapitālu kombinazija dotu bankai eewehrojamu droschibu.

Tâ tad emisijas bankâ eeeetu weena treschdala Latwijas kapitāla un diwas treschdalas ahrsemju. Latwijas banka teek dibinata ar latu (selta franku) kâ naudas weenibu.

Emisijas bankas nodibinasâhana un rubla stabiliseshana buhs eewehrojams faktors muhsu walsts ekonomiskâdsihwê.

Emisijas bankas ir organisetas us daschadeem pamateem. Daschâs walstis emisijas teesibas ir peeschkirtas wairakâm bankam, resp. banknotu islaischana naw weenas bankas monopolteesibas, peemehram Wahzijâ, Anglijâ, Seemelamerikas saweenotâs walstis un pa dalai ari Schweizê. Zitâs walstis, turpretim, banknoschu emisija ir konzentreta weenâ eestahdê, peem. Austrijâ, Belgijâ, Norwegijâ, Holandê un Kreewijâ.

Naw teikts, ja banknoschunislaischanas teesibas peeder weenai eestahdei, ka schai eestahdei katrâ sinâ jahuht walsts bankai. Pret scho runatu sekoschi swarigi argumenti. Ja emisijas bankai buhtu katrâ sinâ jahuht walsts bankai, - schis apstahklis par dauds zeeschi saistitu wi-

nas tihrās emisijas operazijas ar finansiēlām, t.i. ar valsts saimniecību. Šādi gadījumā bankas finansiēlo operaziju pozitīvās vaj negatīvās sekmes darītu teeschu eespaīdu us banknoschu kursu, sewischki tanī gadījumā, kā tas jau ekonomiskā dsihwē nahzis preekschā, kad banknotes sahk islaist finansiēlo defizitu segschanai, waj ari winas isleeto kā peespeedu aisnehmumu.

Daschadi politiski spreschgi jumi, karsch u.t.t. ari darītu eespaīdu us banknoschu likteni.

Ja banknoschu islaischana ir konzentreta weenas waj nedaudsu banku rokās, ja ari schis bankas naw tihri waldibas eestahdes, - winu pahrwaldischana war atrastees waldibas personu rokās, kā tas ir redsams Wahzijas walsts bankā. Zitās walstīs tikai augstakee eeredni teek eezel-ti no waldibas, peemehram Franzijā un Austrijā. Ari Latwijas bankas pahrwaldischana waldibas elements eenem deesgan redsamu weetu ($1/3$ waldē un $1/3$ padomē).

Tikai Anglijas banka ir pilnigi neatkariga no waldibas.

Likuma un statutu noteikumi ir tikai ahrejee rahm-ji emisijas banku operaziju politikas noteikschanai. Ir ne-eespehjami skaidri noteikt banku operaziju politiku, - winām paschā japeemehrojās apstakleem, jo apstakli aisween mehds mainitees.

Sazitais sewischki war (atteezinatees) tikt atteezi-nats us emisijas banku aktiwām operazijam un ihpaschi ^{us} dis-konta politiku. Pat normalos laikos emisijas banku dis-konta politika bija atkariga no saimnieciskās dsihwes grosigeem apstakleem. Wekselu diskonta operazija preeksch emisijas bankam ir loti isdewiga. Tomehr schi operazija preeksch emisijas bankam ir deesgan aprobeschota tahdā weidā, ka winas war diskontet tikai sinamas kategorijas wekselus. Wispirms teek prasīts, lai diākonteteem wekseleem buhtu neapschaubams tirdsneeziskis pamats; finansielee wekseli no diskonta pa leelakai dalai ir isslehgti. Diskontejameem wekseleem jabuht ar trijeem wigmas

ar diweem solideem paraksteem. Lai padaritu wekselu kreditu droschu ir sihki japahrsin katra atsewischka klienta mantas stahwoklis un janoteiz winam maksimalais kredits, kuru klientis pats daschreis nemas nesin. Daschâs walstis pee emisijas bankam pastahw sewischkas komisijas, kuras noteiz wekselu diskonta procentu un ari atsewischkas personas waj firmas maksimalo kreditu.

Wekselu diskontam ir ari tanî sinâ nosihme, ka emisijas bankas diskontetos wekselus war usskatit kâ sawu banknoschu nodroschinajumu.

Walsts tirdsneezibas un ruhpnenezibas intresês ir, lai zentralâs emisijas bankas pehz eespehjas eeturetu weenadu un ne pahrak augstu diskonta procentu. Tâpat minetâs intreses prasa lai pee diskonta procenta noteikschanas netiktu nemts wehrâ akzionareem ismaksajamâs diwidendes leelums, kas zaur diskonta procentu paaugstinschanu pawairotos. Ja banknoschu apgrosiba pawairojas, bet bankas kases stahwoklis samasinajas, - Schinî gadījumâ wekselu diskonts ir japaaugstina, jo bankas kases stahwoklis wairs newar apmeerinat naudas peeprasijumus. Ja peeprasijumi pehz naudas tomehr wehl pawairotos un bankai ari no ziteem awoteem wairs neepluhstu nauda, - tahdâ gadījumâ diskonta procentis atkal buhtu japaaugstina. Augstais diskonta procentis paturams tikai tik ilgi, kamehr bankai ne-eeenahk nauda zaur depositeem, jeb ari zitatâ zelâ. Diskonta procenta paseminaschana notiktu, ja apstahkli buhtu otradi.

Pateizotees sawam waldoscham stahwoklim, kahdu katrâ walstî eenem zentralâs emisijas bankas, winu diskonta politikai ir leela nosihme. Nosakot semu diskonta procentu, - winas portfeli usreis eepluhst dauds eekschsemes un ahrsemes wekselu. Wina nedrihkst ari noteikt par dauds leelu diskonta procentu, jo tahdâ gadījumâ wisi droschee diskontpapiiri aispluhstu brihwâ tirgû, zaur ko zentralbanka sawukahrt pasaudetu noteikschanu par scho tirgu.

Emisijas banku diskonta procentam pehdejâ laikâ ir ari leela nosihme spekulazijas nowehrschanai. Pecmehram,

1920.g. pirmā pusē (preeksch) pretschu zenas Anglijā sahka strauji krist. Zenu krischana bija isskaidrojama ne tik daudz ar pahrprodukciju, kā ar patehretaju nespehju pirkt vajadsigās prezes. Spehja zenu krischana nonahza tik tahlu, ka 1920.g. beigās zenas Anglijā bija zaurmehra tikai $2\frac{1}{2}$ reis augstakas neka preeksch kara. Anglijas banka darija wisu eespehjamu, lai saschaurinatu spekulantu teeksmes sapirkt daudz pretschu ar noluhku pahrdot tās par mahksligi sadahrdsinatām zenam, ko wina ari panahza ar diskonta procenta paaugstinaschanu. Pehz "The Statist" sinām, Anglijas banka diskonta procentu no 6% 1920.g. sahbumā 14.aprili pazehla us $6\frac{1}{2}$ % un 15.aprili us 7%. Solideem usnehmumeem kreditu neleedsa un walsts saimneeziskais stahwoklis uslabojās.

Sakarā ar Anglijas bankas diskonta paaugstinaschanu us 7%, ari pahrejās bankas bija speestas tam sekot un paaugstinaja wekselu diskontu us $6\frac{5}{8}$ %.

Ar wekselu diskonta paaugstinaschanu sahka eepluhst daudz noguldijumu, par kureem maksaja 5 - $5\frac{1}{4}$ %, zaur ko wekselu diskonts atkal sahka stipri augt.

Bet emisijas banku procenta paaugstinaschanai labas sekas war buht pa leelakai dalai tik tad, ja noteek sinama spekulazija ar sanemto naudu. Parasti tomehr pretschu sakraschanos nedaudsās rokās ar diskonta procenta paaugstinaschanu ween newar nowehrst. Pirms wekselu diskonta emisijas bankam katreis jaapswer, kahds ir diskontejamo wekselu pamats un kahdam noluhkam diskontetajs sanemto naudu domā isleetot. Bankais stingri jaraugas lai no winas sanemtee kapitali, par kureem ta ir atbildiga pret akzionareem un nogulditajeem, - tiktu leetderigi isleetoti. Bankai jaatteiz diskontet wekselus neleetderigeem mehrkeem. Schahda kredita racioneschana ir spehzigis eerozis emisijas banku rokās walsts tirdsneezibas un ruhpnenezibas pazelschanai. Diskonta procenta noteikschanā - bankai jabuht pilnigi neatkarigai no kautkura politiskā eespaida.

Zeredamas ka zaur to paplaschinasees tirdsneeziba

beidsamā gadā wisas pasaules emisijas bankas peeturas pee diskonta procentapaseminaschanas tendenzes. Anglijas banka sawu procentu ir jau paseminajuse us 5%. Schini sinā banka seko Amerikas federalo reserwju banku peemehram, kuras diskonta procentu ir paseminajuschas us $4\frac{1}{2}$ %.

Beidsamos gados preeksch kara Wakareiropas zentralās emisijas bankas ar wekselu diskontu wairs tikdauds nenodarbojas, bet pakahpeniski pahrwehrtās par selta krahjumu glabatajam. Winas sawas emisijas teesibas wairs neisleetoja pilnigi un segtās banknotes islaida masos apmehros. Tirdsneeziibas un ruhpnēziibas kredita apmeerinaschanas laukā emisijas bankas sawas pozizijas atdewa priwatām komerzbankam jeb tā sauktām "depositbankam". Tikai Kreewijas walsts banka wehl leelā mehrā nodarbojās ar diskonta-aisdewu operazijam. Schahdā stahwokli zentralās Wakareiropas emisijas bankas nonahza pakahpeniski. Sawā laikā winas spehleja eewehrojumu lomu diskonta-aisdewu operazijās un islaida neseqtas banknotes leelos apmehros, isdaridamas tahdā weidā leelus pakalpojumas walstu saimneeziiskā attihstibā.

Preeksch kara zentralās emisijas bankas diskonta-aisdewu operazijās sahka konkuret priwatās krediteestahdes, kuras tanī laikā bija loti stipras.

Anglijā, Franzijā un pa dalai ari Wahzijā priwatās komerzbankas isauga un nostiprinajās sakarā ar kapitalu peeaugšanu minētās walstīs. Schinīs bankās noguldijumu weidā eepluhda kolosali kapitali, ar kureem rihkojotees schis bankas palika par tirdsneeziibas un ruhpnēziibas dsihwes zentru, eeguhdamas tahdā weidā leelu ustizibu eekschsemes un pasaules tirgū. Scho banku loma pasaules tirgū bija tamdehl tik eewehrojama, ka winās eepluhda dauds noguldijumu, par kureem maksaja loti masus procentus. Starp zitu, Kreewijas waldiba ween schinīs bankās bija noguldijuse 600 milj.rbl.

Pahrwaldidamas par kolosaleem kapitaleem priwatās komerzbankas wareja nolikt semaku diskonta procentu, neka zentralās emisijas bankas, un tahdā weidā stipri konku-

ret ar pehdejām. Pateizotees sawam leelajam eespaidam us pasaules tirgu, priwatās deposit bankas palika aisween neatkarigakas no emisijas banku finansiela pabalsta.

Emisijas banku galwenā pasiwa operazija ir depositu. Kā jau redsejām, banknotes iszehlās no depositu operazijam. Banknoschu emisija ar depositu operazijam stahw zeeschā sakarā. Wispirms zaur depositu operazijam bankā eepluhst naīda un zitas wehrtibas, kuras banka war isleetot kā lihdsekli islaisto banknoschu nodroschinaschanai; otrkahrt zaur depositu operazijam islaistās banknotes ahtri atkal atgreeschas bankā, zaur ko banka weenmehr war dabuht pahrskatu par apgrosibas lihdsekli wajadsibu ņn nowehrst to, ka banknotes ilgi nepaleek apgrosibā, jo pretejā gadījumā, eestahjotees krisei, tās leelos apmehros war zelt preekschā apmainischanai.

Leelakā dalā no walstim banku emisijas teesibas teek usskatitas newis kā winu dabiskās teesibas, bet gan kā tahdas, kas winām no walsts teek peeschkirtas, jo schahdas teesibas war peeschkirt un ari sinamos gadījumos atnemt. Tamdehl ari ir pilnigi pareisi, ka walsts, atlaudama emisijas bankam islaist banknotes, no kam bankam rodas pelna, - prasa sew ^{no} bankas sinamus pakalpojumas un ari sinamu dalu pelnas. Buhtu jadomā, ka preeksch walsts wis isdewigak buhtu, ja wina pate dibinatu emisijas banku, zaur ko bankas tihra pelna peekristu tikai walstij. Tomehr walsts banku sistemai ir sinamas launās puses, war buht kuras sewischki sajuhtamas politisku krisu laikmetos, kad walsts kredits un lihds ar to ari bankas kredits waretu tikt stipri satrizinats. Turpretim priwatās zentralbankas, kuru kredits no politiskām krisem tik dauds nezeesch, - schahdos laikmetos war buht spehzigas isdarit walstij wehrtigus pakalpojumas. Franzijas walsts wihrs teiza: "Franzijas banka muhs isglahba tamdehl, ka wina naw walsts banka." Ari ap Wahzijas banku sawā laikā ir tikuschi iszihniti leeli kari, lai to pahrwehrtu par pilnigu walsts institutu; schis zihnas tomehr tika westas tikai atsewisch-

ku politisku partiju intresēs.

Anglijas bankas pahrwaldē waldiba teeschu dalibu nemas nenem. Waldiba tikai raugas lai banka ispilda likuma preekschrakstus atteezibā us banknoschu kontingentu u.t.t. Wahzijā, turpretim, waldibas loma bankas pahrwaldibā ir loti leela. Akzionaru wispahrejā sapulze sanahk tikai lai dotu bankas pahrwaldei leetderigus padomus. Schweizē ar 1905.g. likumu ir noteikte tahda bankas pahrwaldes organisazija, kurā bes waldibas eeset ari akzionaru preekschstahwji.

Atklahts paleek jautajums, kahdā apmehrā ir peelaishama waldibas peedalischanās emisijas banku pahrwaldibā. No weenas puses ir loti no swara, lai banka par dauds neatrastos sem waldibas eespaida, jo waldibas zeeschi sakari ar bankas pahrwaldi war radit preeksch bankas newehlamas sekas, sewischki tad, ja banku par dauds isleeto waldibas noluhkeem; tiklihds waldibas kredits paleek nedroschs, - tas tuhlin teeschiñ atsauzas ari us bankas kreditu; waldibas peedalischanās eewed bankas pahrwaldibā birokratismu, kas nem bankai eespehju wehriigi sekot un stahwet tuwos sakaros ar tirdsneezibu un ruhpnenezibu. No otras puses, - zaur waldibas peedalischanos, banka war isdarit pakalpojums ne tikai akzionareem, bet ari wisai tautsaimneezibai. 17. martā 1806.g. Napoleons I. "Conseil d'Etat" sehdē teiza: "La Banque n'appartient pas seulement aux actionnaires, elle appartient aussi à l'Etat puisqu'il lui donne le privilège de battre monnaie. Je veux que la Banque soit assez dans la main du gouvernement et n'y soit pas trop".

Atteezibā us emisijas banku pelnu un tās isdalishanun walda daschadi usskati. Strihds grosas galwenā kahrtā ap diweem jautajumeem. Wispirms waj walstij ir japeedalas emisijas banku pelnā, un ja ir - tad zik leelā mehrā. Senak waldija usskati, ka banknoschu emisijas teesibas ir zeeschi saistitas ar naudas kalschanas teesibam wispahriigi eo ipso peeder weenigi walstij, tamdehl ari wisa waj

leelakā emisijas banku pelnas daļa peekriht walstij. Schee usskati sawu nosihmi jau ir pasaudejuschi, ^{to} ~~kamehr~~ walsts teesibas us emisijas banku pelnas dalu wehl pastahw un ne bes pamata. Walsts peeschkir bankam emisijas teesibas newis tamdehl lai padaritu bagatus banku akzionarus, bet gan tamdehl, lai banka kalpotu wispahrejām walsts saimneziskās dsihwes wajadsibam, kas teek sasneegts ar to, ka daļa no bankas pelnas sanem ^{ari} walsts. Wahzijas zentralā banka ir dewuse waldibai eewehrojamus eenahkumus. Pamatojotees us 1899.g. likumu Wahzijas walsts sanem no walsts bankas $\frac{3}{4}$ no tihrās pelnas, kas paleek pehz $3\frac{1}{2}$ % akzionaru diwidendes atwilkschanas. Bes mine-tās pelnas dalas Wahzijai ir ari ziti eenahkumi no emisijas bankam. Pehz banku likuma § 9 Wahzijas emisijas bankas maksā walsts kasei par labu 5 % nodokla par nesegtām banknotem, ja tās islaistas wairak par likumā noteikto normu. Schis nodoklis dewa walstij sekoschus eenahkumus:

1876.g.....	0 M.
1890.g.....	339.000 "
1900.g.....	2.518.000 "
1907.g.....	5.600.700 "
1911.g.....	2.734.000 "
1912.g.....	4.627.000 "
1913.g.....	3.674.000 "

Otris jautajums par emisijas banku pelnas isdalischanu grosas ap pelnas isdalischanu starp akzionareem. Teek aisrahdots, ka pee pelnas war nemt dalibu tikai eekschsemes pawalstneeki, t.i. ahrsemneeki par akzionareem newar buht, lai bankas pahrwaldiba nenokluhtu sem ahrseemes kapitala eespaida. Wahzijas walsts banka un Anglijas banka pee schahdeem usskateem nepeeturas. Turpretim Schweizes banku likums peelaisch pee subskripzijas tikai Schweizes pilsonus un tahdas firmas un juridiskas personas waj korporazijas, kuru usnehmumi atrodas Schweizes walsts robeschās. Pee pelnas isdalischanas bankai

jaskatas ari us to, lai diwidendi nesanemtu tikai masa leelkapitalistu grupa. Sozialās intreses prasa, lai pelna nahktu par labu plaschakam aprindam, ko war panahkt noleekot akziju nominalo wehrtibu pehz eespehjas semu un eerobeschojot pilnās sapulzēs atsewischku akzionaru balsu skaitu. Schini sinā Schweizes 1905.g. banku likums der kā paraugs. Schweizes nazionalbankas pamatkapitals ir sadalits 100.000 akzijās à 500 franku, 2/5 no kura nolika atklahtai sasihmeschanai.

Pee akziju isdalischanas, saskanā ar likuma p.7, pirmā kahrtā jaeewehro masakee sihmejumi, lai katram parakstitajam buhtu eespehja eeguht wismas weenu akziju. Tapascha likuma p.38.nosaka, ka neweens priwatakzionars pilnā sapulzē newar nodot wairak kā 100 balsis.

Wahzijas bankas pamatkapitals ir sadalits 40.000 akzijās à 3000 M un 60.000 akzijas à 1000 M. Pilnā sapulzē weenam akzionaram newar buht wairak kā 300 balsis, pee kam weena akzija par 3000 M dod 3 balsis, par 1000 M - 1 balsi.

Anglijā naw noteikumu par masaku kapitalu peewilkschanu bankā. Anglijas bankas pamatkapitals war tikt eemaksats daschada leeluma sumās, kuras tomehr nedrihkst buht masakas par 100 £; akzijas jeb dalibas sihmes naw islaistas, bet kapitala ihpaschneeki ir tikai eerakstiti bankas grahmatās.

Bes pelnas dalas, zentralās emisijas bankas isdara walstij ari zitus eewehrojamus pakalpojumus, usnemdamās us sewim walsts naudas operaziju weschanu un walsts paradu pahrsinaschanu. Wisi walsts eenahkumi eepluhst zentralbankas kasē un paleek tur lihds winu ismaksai walsts wajadsibam. Schos kapitalus banka war rasioneli ismantot, isleetojot tos aisdewumeem, zaur ko war atnest labumu walsts saimneziskai dsihwei, jo pretejā gadījumā schee kapitali guletu bankā bes apgrosibas.

Walsts maksajumi, kas peenahkas bankas klienteem, parasti noteek newis skaidrā naudā, bet tikai grahmatweschanas kahrtibā, tā ka bankai rodas eespehja dalu naudas ari us preekschu paturet sawā rihzibā. Walstij sawukahrt

ir tas labums, ka winai teek aistaupiti leeli isdewumi par atteezigu eerednu atalgoschanu.

Anglijas banka leelâ mehrâ pabalsta walsti. Wispirms wina wed wisas walsts nauḡas operazijas. Eerosinajumu schini sinâ dewa newis likums, bet gan Anglijas walsts parascha, ka walsts eestahdes sawas brihwâs sumas deponè bankâs. Saprotams, ka galwenâ lomâ schini sinâ peekriht Anglijas bankai. Jau 1787.g.gadâ galwenâ armijas ismaksas kase tika nodota bankas sinaschanâ. No 1806.g. daschadas walsts eestahdes (Excise, - Stamp, - Post, Custom Office) sawas eenehmumu sumas, isnemot tekoscho wajadsibu isdewumus, deponeja pee Anglijas bankas. 1834.g. ari walsts zentralkasi apweenoja ar banku, kur tika eerihkota sewischka kase sem nosaukuma "The Account of His Majesty's Exchequer". Wisus walsts eenehmumus daschadas eestahdes pahrwed ar wekseleem us Londonu. Tâpat ari wisi isdewumi teek waj nu teeschi ismaksati Londonâ, jeb ari pahrwesti pehz wajadsibas. Daschadu walsts eestahschu sawstarpejee maksajumi teek isdariti tikai grahmatweschanas kahrtibâ.

Neatkarigi no walsts kases operaziju weschanas, Anglijas banka pahrwalda ari walsts paradus. Jau tuhlin pehz dibinaschanas banka sahka ispirkt walsts aisdewumus. Pamatojotees us 1707.g.aktu banka apnehmâs katrâ laikâ apmainit walsts rentejas sôhmes (Exchequer Bills). Kâ atlihdsibu banka sanehma $4\frac{1}{2}\%$ no wisu islaisto rentejas sihmju kopsumas. Ari parakstischanâs us walsts aisnehmumeem ir nolikta Anglijas bankâ. Anglijas banka ne tikai pahrwalda walsts paradus, - wina ir ari walsts kreditors, kâ to jau eepreeksch redsejâm.

Banku likumdoschanâ, kâ ari atsewischku banku statutos, emisijas banku galwenais mehrkis ir - naudas apgrosibas reguleschana. Naudas apgrosibas reguleschana ir jasaprot tahdâ weidâ, ka emisijas bankas ihstâ laikâ dod tirdsneeziskai apgrosibai wajaâsigos lihdseklus. Tirdsneeziskâs apgrosibas lihdseklu wajadsiba tautsaimneezibâ naw weenmehr weenada. Pawairojotees produkzijai

un wehrtibu apgrosibai tuhlin rodas ari wajadsiba pehz leelakeem apgrosibas lihdsekleem resp. naudas, ziktahlu winu weetu neispilda tscheki un norehkinaschanas weetas. Schini sinâ eewehrojama loma peekriht banknoschu islaishanai. Ja nebuhtu banknoschu, tirdsneeziškās apgrosibas lihdsekle wajadsibas buhtu jaapmeerins weenigi ar metala naudu (seltu). Lai sawukahrt pawairotu metala naudas krahjumus, tee buhtu jasagahdā waj nu no ahrsemem, kas parasti noteek loti gausi, jo, lai dabuhtu no ahrsemem seltu, ir eepreeksch japahrdod prezes; jeb ari apgrosibas lihdsekle pawairoschanai selts buhtu janem no eekschsemes krahjumeem, kas atkal sinamâ mehrâ kawetu raschoschanu, resp. newaretu eewest no ahrsemem wajadsigās jehlweelas. Scheit nu rodas banknotes, ar kuru palihdsibu nekawejoschi war pawairot tirdsneeziškās apgrosibas lihdseklus. Schini sinâ banknoschu preekschrozibu atsihst pat winu pretineeki. Banknoschu nosihme ir sewischki tad leela, jā spehji mainas tirdsneeziškās konjunkturas un ja ir wajadsiga leelaka waj masaka pretschu raschoschana.

Augschâ mineteem apstahkleem tomehr ir tikai gadjuma raksturs. Emisijas banku galwenâ nosihme pastahw eeksch tam, lai winas normalos laikos, periodiski reguletu tirdsneeziškās apgrosibas lihdseklus wajadsibu. Naudas apgrosiba daschados gada laikos ir loti neweenada. Naudas wajadsiba schini sinâ wislabak ir nowehrojama pehz emisijas banku pahrskateem, resp. pehz nenodroschinato banknoschu apgrosibas. Sewischki Anglijas bankas pahrskatâ ir skaidri redsama banknoschu apgrosiba daschados gada laikos. Leela swahrstischanas schini sinâ ir redsama nodoklu un walsts paradu procentu terminos. Schee termini preeksch Anglijas bankas ir sewischki eewehrojami, kad winâ eepluhst wisas walsts nodokli un teek ismaksati walsts aisnehmumu procenti.

No apgrosibâ islaisto nenodroschinato banknoschu wairuma mehs waram spreest par apgrosibas lihdsekle wajadsibu tirgū. Zik tahlu banka gada laikâ ir bijuse spehjiga apmeerinat apgrosibas lihdsekle wajadsibas, war redset

no tam, ja salihdsina sinamas bankas apgrosibā islaisto banknoschu augstako sumu ar semako. Emisijas banka tikai tad ir ppehjiga regulet naudas apgrosibu, ja wina ar banknoschu islaischanas paplaschinaschanu jeb samasinaschanu prot ihstā laikā ustwert naudas tirgus wajadsibas. Schini sinā wisisdewigaks stahwoklis ir tām bankam, kurām naw dauds jaskatas us islaisto banknoschu nodroschinaschanu ar pahrmehrigi leeleem selta krahjumeem, jo banknoschu apgrosibas elastigums ir galwenā prasiba, kura teek usstahdita emisijas bankam. Schini sinā leela preekschroziba peekriht Franzijas bankas biletēm, jo winas ir jau sawā sinā kredita waluta, kura dod eespehju pastahwigi saskanot banknoschu daudsumu ar tirgus peeprasijumu tirdsneezibas apmainai. Anglijas bankas biletēm schis preekschrozibas wairs naw, jo winas faktiski ir selta deposita apleezibas. Amerikas nazionalo banku sistema lihds 1913.g. bija jaatsihst par neapmeerinoschu, kur likums noteiza maksimālo bileschu apgrosibu, t.i. ka atsewischka banka newareja islaist wairak bileschu neka winas pamatkapitals. Bileschu islaischanas nodroschinaschana turpretim atkarajās no walsts obligaziju sumas, kas atradās bankas rihzibā, jeb kuras ta wareja eeguht. Ja banka gribeja islaist biletēs - winai eepreeksch bija jadeponē pee naudas apgrosibas kontroleera par atteezigu sumu walsts obligazijas. Ja bankai schahdu obligaziju nebija - winai tahs wajadseja eegahdatees. Schahda prasiba preeksch bankas ir loti apgruhtinoscha. Taisni tani brihdiņ, kad bankai jašslaisch biletēs, jadiskontē wekseli un jaissneeds aisdewumi, - winai ari jameklē, kur waretu nopirkt walsts obligazijas, jo, ja obligazijas sawā laikā netika deponetas, - banknoschu islaischanu neatlahwa. Tani momentā, kad rodas leeli peeprasijumi pehz walsts fondeem, ar kureem waretu nodroschinat biletēs, - scho fondu kurss parasti zelas, zaur ko bankai par teem jamaksā dahrgak, neka zitā laikā. Saprotams, ka banka, lai segtu sawus isdewumus, ir speesta atteezigi sadahrdsinat kreditu. Lai gan Seemelamerikas saweenoto walstu likumā bija pare-

dseti gadījumi par ahrkahrteju bileschu islaischanu, tomehr ari schis aparats ir loti smags: jadibina banku sabeedriba u.t.t. Ar 1913.g.likumu minētee launumi tika sinamâ mehrâ nowehrsti, jo maksimalais bileschu skaits wairs netika noteikts. Par banknoschu nodroschinaschanu tagad pastahw noteikums, ka par no Federal Reserve Board sanemtâm banknotem Federal Reserve Bank'ai ir jatur sawâ portfeli diskonteti wekseli u.t.t.

Ja zentralâ emisijas banka ir usnehmusēs naudas apgrošibas reguleschanu, tad winas usdewums, ir ne tikai apgahdat tirdsneezibas apgrošibai wajadsigos lihdseklus, t.i. metala naudu un banknotes, bet ari gahdat par metala naudas un banknoschu pareisu sadalischanu pehz wajadsibas. Banknotem tautsaimneezibâ ir ta preekschroziba, ka winas tirdsneeziskâ apgrošibâ eenem selta weetu. Islaischot metala naudas weetâ banknotes, banka weenmehr war sinamu dalu selta aistaupit preeksch ruhpnenezibas, ahrsemju jehlweelam eepirkschanai. Saprotams, ka no schi selta, jaatwelk ta dala, kas wajadsiga banknoschu nodroschinaschanai. Bes tam janem ari wehrâ, ka ne tikai banknotes, bet ari wekseli, tscheki, pahrwedumi u.t.t. war ispildit maksaschanas lihdseklu weetu.

Leelais pasaules karsch wisâs walstis issauza walutas paplaschinaschanos. Lai waretu west karu, Eiropas walstis kehriâs pee drukas preses leetoschanas, jo zaur nodokleem un aisnehmumeem ween tikdauds naudas newareja sadabuht.

Banknoschu apgrošiba paaugstinajâs apmehram seko- schâ kahrtâ:

Anglijâ no 30 milj.£	1913.g.us	450 milj.£.
		1919.g.beigâs.
Franzijâ »230 milj.£	1913.g.us	1500 milj.£.
		1919.g.beigâs.

Ari pehz kara banknoschu islaischana ir stipri pawairojuses.

Paschureis waldibas un finansisti ir nodarbinati ar pasaules walutas problema atrisinaschanu. Paschureis

walutu stabilisazija ir usskatita ka steidsamākais finansu politikas jautajums, jo, pirms šis problems nebuhs atrisinats, tautu saimneziskai dsihwei weenmehr truhks pamata. Jau 1920.g. Briseles finansu konference isteizās par inflazijas isbeigschanu un pakahpenisku pahreeschanu us selta walutu. Pahreeschana us selta walutu wehl naw isschkirta. Par wislabako walutas stabilisazijas lihdsekli teek usskatits par nepeezeeschamu pazelt raschibu un eerobeschot patehrinu, jo, raschot un taupitir tagadejās ekonomiskās dsihwes pamatplatforma. Emisijas banku loma schini siņā ir loti leela, jo wina ar pareisi nostahditu kredita politiku war buht neatswerrams faktors tautsaimneziskā dsihwē.

Beidsamā laikā Amerikas bankeeri leek preekschā dibinat Wis-Eiropas emisijas banku. Ar scho lihdsekli wini eeteiz stabiliset Eiropas finanses. Schā emisijas banka stahwetoš sakaros tikai ar waldibam un walsts bankam. Lai isbeigtu walutu daschadibu, wini leek preekschā peelihdsinat jaunās emisijas bankas biletas dolaram. Ka redsams schim projektam nebuhs lemts realisetees, jo Eiropas tautsaimneziskā dsihwē walda par dauds leelas politiskas preteschkibas, bet emisijas bankam jastahwahrpus katras politikas, sewischki kredita leetas.

Rudolfo Kietpils

Literatura?